

Tõrva valla eriplaneeringu asukohta eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
1. Maa-amet, 13.07.2023 nr 6-3/23/9976-2 (reg 14.07.2023 nr 7-1/2023/33-2)	
KSH aruande peatükis 2.5.11 Mõju maavaravarudele on kirjeldatud (tsiteerin): „Tuuleparkide rajamine võib maavaravarude kaevandamisväärsena säilimist mõjutada, kui tuuleparke soovitakse rajada maardlatele. Enamikel juhtudel ei ole maardlatele tuulepargi rajamine võimalik enne maavaravaru ammendamist“. Maa amet nõustub esitatud seisukohaga.	Teadmiseks võetud.
Seletuskirja joonise 6 „Maardlate paiknemine eriplaneeringu ala suhtes“ kohaselt kattub potentsiaalselt sobiliku tuulepargi ala SARAPIKU OÜ Variku liivakarjääri kehtiva loaga määratud teenindusmaaga ning Variku liivakarjääri taotletava mäeeraldisega, mille loa taotlus on ettevalmistamisel Keskkonnaametile esitamiseks. Seletuskirja peatükis 2.4.3 Maavarad on kirjeldatud (tsiteerin): „ Mäeeraldised, mäeeraldiste teenindusmaad ja aktiivsed geoloogilise uuringu alad on potentsiaalselt sobilike tuulepargi aladena välistatud “. Nõustume ja märgime, et tuulikuparkidele sobivate alade määramise käigus tuleb arvestada, et kehtivate lubadega ning taotletavate mäeeraldiste ja nende teenindusmaade aladel tuulikuparkide rajamiseks on vaja saada nõusolek keskkonna loa omajalt/taotlejalt. Nõusolekus peab olema puudutatud isiku selgitus, kuidas olukord maavarale juurdepääsu ega kaevandamisväärsuse osas ei halvene, kui taastuenergia ehitise ehitatakse. SARAPIKU OÜ nõusoleku saamisel palume see lisada planeeringu dokumentide hulka.	Teadmiseks võetud.
Seletuskirja peatükis 2.4.3 Maavarad joonisel 6 puudub info, mis kuupäeva seisuga maardlate ja mäeeraldiste andmeid on lisatud. Joonisele palume lisada info, mis kuupäeva seisuga maardlate ja mäeeraldiste andmeid on kasutatud. Ajakohaste andmete saamiseks on võimalus kasutada WFS teenust aadressil https://teenus.maaamet.ee/ows/maardlad?service=WFS&version=1.1.0&request=GetCapabilities või laadida andmed alla aadressilt Maavarade registri andmete allalaadimine Geoportaal Maa amet (maaamet.ee)	Teadmiseks võetud, kuupäev lisatakse.
Lisame, et maardlate aladele saab elektrituulikute parke ja seonduvaid kommunikatsioone rajada lisaks maavara ammendumisele ka tingimusel, et on saadud MaaPS alusel muu sisuga kooskõlastus või luba. Maardla ala suhtes kooskõlastuse või loa andmisel analüüsib Maa amet, kas taastuenergia ehitise ehitamine halvendab olemasolevat olukorda maavarale juurdepääsu ja kaevandamisväärsuse osas. Kui halvendab, siis arvestatakse kooskõlastuse või loa andmisel MaaPS § 14 lõikes 2 ¹ sätestatut.	Teadmiseks võetud.
Palume eriplaneeringu koostamise käigus arvestada ka asjaoluga, et turba kaevandamisel tekib tolmu, mis levib nii horisontaalselt kui ka vertikaalselt. Soodustavate ilmastikutingimuste (väga tugev tuul, pikaajaline kuiv periood, madal õhuniiskus) koosesinemisel võib tolmu levik ulatuda ka väljapoole turbatootmisala. Tulehtlikul ajal on turbapinnasega alal oht tulekahju tekkimiseks.	Teadmiseks võetud.

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
Kehtivate kaevandamislubadega ja Keskkonnaametis menetluses olevate taotletavate mäeeraldiste ning nende teenindusmaade aladele palume rajatise mitte planeerida. Rajatiste kattumisel mäeeraldiste või nende teenindusmaadega on vajalik saada loa omaja/taotleja kooskõlastus rajatiste rajamiseks ning vastava kooskõlastuse palume lisada planeeringu dokumentide hulka, kui planeering esitatakse Maa ametile kooskõlastamiseks.	Teadmiseks võetud.
2. Muinsuskaitseamet, 18.07.2023 nr 1.1-7/1811-1 (reg 18.07.2023 nr 7-1/2023/33-3)	
Ptk 2.4.4 Kultuuripärand on kirjutatud: Potentsiaalselt sobilikele aladele ei jää kultuurimälestisi ega Muinsuskaitseameti poolt kaardistatud arheoloogiatundlikke alasid. Aladele jääb pärandkultuuriobjekte, milleks on valdavalt endised talukohad. Juhul kui tuuleparkideks potentsiaalselt sobilike alade piirid muutuvad ja aladele jääb kaskultuurimälestisi või Muinsuskaitseameti poolt kaardistatud arheoloogiatundlikke alasid, hoida Muinsuskaitseamet kursis eriplaneeringu menetlusega.	Teadmiseks võetud ja selle alusel täiendatakse dokumenti.
3. Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, 01.08.2023 nr 4.1-5/2003-2 (reg 03.08.2023 nr 7-1/2023/33-5)	
Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, vaadanud läbi avalikule väljapanekule esitatud Tõrva valla tuuleparkide ja nende toimimiseks vajaliku taristu kavandamiseks eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohad ja keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) programmi, võtab seal toodud põhimõtted teadmiseks ning nõustub selle jaotises 2.5.6 "Mõju pinnasele, sh väärtuslikule põllumajandusmaale" ning jaotises 2.5.10 "Mõju sotsiaalsetele vajadustele ja varale" toodud üldiste seisukohtadega. Märgime, et dokumendi jaotises 2.2 "Metoodika" toodud KSH käigus kavandatavate uuringute ja analüüside loetelus (lk 18) ei ole aga toodud jaotistes 2.5.6 ja 2.5.10 märgitud kavandatavaid uuringuid ja analüüse. Palume täiendada jaotises 2.2 märgitud uuringute ja analüüside loetelunii, et see oleks kooskõlas jaotistes 2.5.6 ja 2.5.10 märgituga.	Selgitame, et ptk 2.2. on uuringute ja analüüside loetelus välja toodud ainult erialaeksperdi poolt koostatavad suuremamahulised uuringud/analüüsid. Tavapäraseks mõju hindamise osaks olevate mõjuhinnangute andmise ulatus on kirjeldatud ptk 2.5 vastava mõjuvaldkonna juures. Ptk 2.2. täiendamise vajadus vastavalt ptk 2.5.6 ja 2.5.10 märgitule puudub.
4. Keskkonnaamet, 27.07.2023 nr 6-5/23/12909-2 (reg 28.07.2023 nr 7-1/2023/33-4)	
Keskkonnaamet on EP ja selle KSH programmiga tutvunud ja esitab oma pädevusvaldkonna piires järgmised ettepanekud ning märkused täiendamiseks ja parandamiseks: 1. Planeeringuala, sh üks potentsiaalselt sobilikest arendusaladest, piirneb Eesti riigipiiriga. Märgime, et punktis 1.4 kirjeldatud potentsiaalsete arendusalade määratlemise põhimõtetes nimetatud Keskkonnaameti soovitusel kui Ornitoloogiaühingu ja Kotkaklubi maismaalinnustiku analüüs käsitlevad loodusväärtusi Eesti territooriumil. Keskkonnaametil puuduvad andmed Läti territooriumil leiduvate loodusväärtuste osas, selle info osas on oluline koostöö Läti Vabariigi vastavate ametkondadega. Seega lk 39 tabelit 5 soovitame täpsustada ning PlanS § 2 lg 3, KeHJS § 23 lg 2 ja § 30 tulenevalt märkida, et	Teadmiseks võetud ja selle alusel täiendatakse dokumenti.

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
kliimaministeriumiga tehakse koostööd põhjusel, et planeeringu elluviimisega võib kaasneda oluline piiriülene keskkonnamõju Läti Vabariigile	
2. Lk 35 punktis 2.5.15 on märgitud, et KSH menetluses lähtutakse piiriülese menetluse sätetest, kuid soovitame siin tervikpildi ja selguse huvides täiendavalt välja tuua ka programmi koostamise hetkeks piiriülese menetluses juba tehtud toimingud.	Teadmiseks võetud ja selle alusel täiendatakse dokumenti.
3. Eriplaneeringu ala on uuritud vähe, kuid üldiselt on tegu olulise linnustiku alaga (rohevõrgustiku tuumala). Loodusmassiivis Läti piiri ääres on olulised elupaigad metsisele (<i>Tetrao urogallus</i>) ja teistele kanalitele, kanakullile (<i>Accipiter gentilis</i>) ja teistel röövlindudele, lisaks ka tõenäoliselt must-toonekurele (<i>Ciconia nigra</i>), Lagesoo on oluline elupaik kaljukotkale, kultuurmaastik väike-konnakotkale. Must-toonekure, kanakulli või kanaliste kindlaks tegemine saab efektiivsemalt toimuda ainult sobival ajal ja õige metoodikaga inventeerides, sageli on vaja selleks ka mitut aastat. Seetõttu on vaja, et igas etapis pööratakse linnustiku uuringutele kõrget tähelepanu. Palume täpsustada KSH raames teostatavate loodusuuringute (eelkõige linnustiku uuringu) mahtusid ja metoodikaid (täpsusastet). Muuhulgas tuleb välja tuua loend inventuuridest ja täpsustada, millisel alal uuringud läbi viiakse – kas eriplaneeringu alal või kahel potentsiaalsel sobilikul alal. Seda lähtudes ka dokumendi lk 7 esitatud suunistest – „ <i>Looduskeskkonna alased uuringud tuleb teostada täielikult I etapis</i> “ ning dokumendi lk 28 märgitust – „ <i>võimalik on, et kohaspetsiifiliste vaatluste abil osutub võimalikuks analüüsis esitatud tsoneeringute täpsustamine</i> “. Kas läbiviidavad uuringud ning nende alusel koostatav KSH aruanne annavad lõplikud järeldused avalduva mõju osas või on pigem tegemist eeluuringuga, millele järgnevad täpsustavad uuringud järgmistes arendusetappides?	Teadmiseks võetud ja selle alusel täiendatakse dokumenti. Antud eriplaneeringu puhul on kavandatud mõju hindamine täpsusastmes, mis võimaldab hinnata alade sobivust piisavalt võimaldamaks edasist arendustegevust kavandada projekteerimistingimuste alusel. Mõju hindamise seisukohalt tähendab see, et uuringud on vajalik viia läbi täpsusastmes, mis võimaldavad Natura asjakohases hindamises välistada mõju Natura aladele.
4. Lk 15 punktis 1.4 olevat lõiku tuleb täiendada järgmises sõnastuses: „1) liigi elupaik on asustamata, see on kahjustunud määrani, kus taasasustamise tõenäosus on väike (näiteks on kanakulli elupaik raiutud ja alles on jäetud vaid pesapuu) ja inventuuriga on selgitatud kas liik ei ole rajanud uut pesapaika lähipiirkonda. Üldjuhul on eelduseks kaitstava liigi pesapunkti ja/või elupaiga-polügooni arhiveerimine keskkonnaregistris (EELIS). Elupaikade arhiveerimise kriteeriumid on toodud liikide kaitse tegevuskavades. Muudel juhtudel toimub see eksperthinnangu alusel;“	Teadmiseks võetud ja selle alusel täiendatakse dokumenti. Juhime tähelepanu, et EOÜ analüüsis KeA väljatoodud lisatingimust märgitud ei ole.
5. Lk 18 kirjutatakse, et „ <i>linnustiku ja nahkhiirte uuring, mille eesmärgiks on esialgse analüüsi käigus selgunud asukoha eelvaliku alal täiendada olemasolevaid andmeid, hinnata antud piirkonnas oluliste kaitsealuste liikide toitumisalasid, nende pesitsemist/rännet jne.</i> “ On oluline, et linnustiku ja käsitiivaliste uuringutes nõutaks ekspertidelt detailset uuringumetoodika (s.h kaardianalüüside metoodika) kirjeldamist, sest sellela ei ole võimalik hinnata uuringu tulemuste asja- ja ajakohasust (isegi kui eksperdid peavad elementaarseks, et nende metoodika on üldtunnustatud, ei pruugi see teistele osapooltele piisav olla). Selleks, et selgitada välja inventuuri mahu piisavus, on soovitatav täpne metoodika koos transektide,	Teadmiseks võetud ja selle alusel täiendatakse dokumenti. Programmis täpsustatakse nii linnustiku kui nahkhiirte uuringu metoodikat. Samuti täpsustatakse rohevõrgustiku ja kaitsealuste looma- ja taimeliikide hinnangu metoodikat järgnevalt: „Rohevõrgustiku sidususe eksperthinnang arvestades

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	Seisukoht
<p>vaatluspunktide või seirataavate aladega kooskõlastada Keskkonnaametiga. Sama kehtib ka lk 25 kohta: „KSH programmis teostatakse mõjude esialgne välja selgitamine ja hindamisulatus ning -metoodika määramine“. Lisaks lõigus „uuring kaitsealuste looma- ja taimeliikidele mõju võimaliku avaldumise kohta“ – kas silmas on peetud teisi imetajaid? Ka linnud ja nahkhiired on loomad. Või mõeldakse siin ka kogu selgrootute ja -roogsete faunat, keda eraldi välja ei ole toodud?</p>	<p>kaitsealuste looma- ja taimeliikidele võimalikku mõju avaldumist – kaardistatakse välitööde ja metsaregistri ning EELIS andmete alusel planeeringualal loodus- ja poollooduslikud maastikud ja elupaigatüübid. Kaardistatakse välitöödega rohevõrgustiku toimimiseks vajalike võtmeelupaikade paiknemine; sihtliikideks on: kahepaiksed, roomajad, maismaa väike- ja suurimetajad. Selgitatakse rohevõrgustiku toimimist tagavad tingimused planeeringualal. Antakse juhised rohevõrgustiku ja rohealade väärtuste säilitamiseks, arendamiseks ja ühildamiseks tuuleenergiaaladega.“</p>
<p>6. Lk 20 esimene lõik on ebatäpse infoga. Juhime tähelepanu, et eriplaneeringualal asuvad Kesk-Alam-Devoni põhjaveekogum Lääne-Eesti vesikonnas, Kesk-Alam-Devoni põhjaveekogum Ida-Eesti vesikonnas, Kesk-Devoni põhjaveekogum Lääne-Eesti vesikonnas ja Kesk-Devoni põhjaveekogum Ida-Eesti vesikonnas. 07.10.2022 kinnitatud perioodi 2022-2027 veemajanduskavade lisa 7 kohaselt on halvas koondseisundis planeeringualal asuvatest põhjaveekogumitest Kesk-Devoni põhjaveekogum Ida-Eesti vesikonnas. Palume korrigeerida põhjaveekogumite infot.</p>	<p>Teadmiseks võetud ja selle alusel parandatakse dokumenti.</p>
<p>7. Lk 23 kirjeldatud kaljukotka püsielupaikade informatsioon on vananenud. Keskkonnaministri 16.04.2009 määruse nr 18 „Kaljukotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri“ 01.07.2023 jõustunud redaktsiooniga on võetud kaitse alla Holdre püsielupaik (KLO3002815). Määruse seletuskirja kohaselt on Holdre kaljukotka püsielupaiga moodustamine seotud „Kaitseväge keskpõlügeni riigi eriplaneeringu Natura hindamise“ hüvitusmeetmete kavaga, mille kohaselt tuleb Holdre lagesoo võtta siseriiklikult kaitse alla ja liita Natura 2000 linnualade võrgustikuga. Holdre puhul on tegemist elupaigaga, mille taastasustamine kaljukotka poolt on määruse seletuskirja kohaselt pikas perspektiivis tõenäoline. Nende asjaoludega tuleb KSH läbiviimisel arvestada ning tagada, et antud arendusega ei saaks kahjustatud muude arenduste ebasoodsa mõju kompenseerimiseks mõeldud kaitstavad elupaigad. Lisaks jäävad põhjapoolsele potentsiaalselt sobilikule alale väike-konnakotka (<i>Clanga pomarina</i>) Karjatnurme (KLO3002805) ja Koorküla (KLO3002824) püsielupaigad. Alal on teada ka valge-toonekure (<i>Ciconia ciconia</i>) (III kaitsekategooria) esinemine.</p>	<p>Teadmiseks võetud ja selle alusel ajakohastatakse dokumenti. Edasisel KSH koostamisel võetakse arvesse võimalikku Natura linnuala lisandumist planeeringualale ja selle lisandumisel planeeringu koostamise perioodil teostatakse linnuala suhtes Natura asjakohane hindamine. Selgitame, et viidatud väike-konnakotka pesad on registrisse esitatud Tõrva eriplaneeringu KSH linnustiku uuringust tulenevalt ning neid (ja teisi uuringutega tuvastatavaid kaitsealuste liikide leiukohtade andmeid) arvestatakse planeeringu edasisel koostamisel.</p>
<p>8. Lk 25 viidatud juhust „Juhised Natura hindamise läbiviimiseks loodusdirektiivi artikli 6 lõike 3 rakendamisel Eestis“ on täiendatud ka 2019. aastal. Viimane versioon juhisest on kätte saadav https://envir.ee/media/1353/download. Lisaks soovime kasutada Euroopa Komisjoni juhust „Natura 2000</p>	<p>Teadmiseks võetud ja selle alusel täiendatakse dokumenti.</p>

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	Seisukoht
aladega seotud kavade ja projektide hindamine. Metoodilised suunised elupaikade direktiivi 92/43/EMÜ artikli 6 lõigete 3 ja 4 sätete kohta“.	
9. Tabelisse 1 lk 25 tuleb lisada ka, et ehitusetapi tööd tuleb teha lindude pesitsusvälisel ajal (augusti lõpp – aprilli algus), et mõju linnustikule oleks minimaalne.	Teadmiseks võetud. Tingimuse seadmist planeeringus kaalutakse edasisel planeeringu koostamisel. Keskkonnameetmete seadmine KSH programmi etapis ei ole asjakohane. Samuti ei pruugi absoluutne ehitustegevuse ajaline keeld kogu võimalikult tuulepargi alal olla asjakohane.
10. Lk 28 väide, et: „ <i>Oluline kasutusaegne mõju taimestikule tuuleparkidel puudub</i> “ ei ole pädev, sest viidatud uuring on tehtud USA-s Texases, ning selle kohandamine Eestile on küsitav. Küll võib nõustuda, et tuugenite mõju taimestikule ei ole tänaseks teada, uuringuid napib. Küll aga on Eestis arendatavate parkide mahtu arvestades üsna tõenäoline, et märkimisväärset mõju neil pärast rajamist taimestikule ei ole.	Teadmiseks võetud. Viide uuringule eemaldatakse ja antud sõnastust muudetakse vastavalt ettepanekule.
11. Lk 35 kirjutatakse, et „ <i>Arvestades antud tuulepargi võimalikku ajalist rajamist, siis on vägagi tõenäoline selleks ajaks täielikult taaskasutatavate tuulikute olemasolu.</i> “ Kuigi eelnevalt on kirjeldatud tuugenite utiliseerimise võimalusi, ei ole see asjakohane lause, sest tegu on spekulatsiooniga.	Arvamus teadmiseks võetud. Lause eemaldatakse.
12. Lk 36 Täpsustada tuleb eriplaneeringu eesmärki ja sellega seonduvalt lähenemist kumulatiivsete mõjude hindamisele. „ <i>Planeering on algatatud eesmärgiga leida tuuleparkide ja nende toimimiseks vajaliku taristu rajamiseks sobivad asukohad.</i> “ Kas see tähendab, et planeeringu käigus soovitakse leida planeeringualal kõik tuuleparkide rajamiseks sobivad alad või leitakse selleks eesmärgiks sobivaim ala? Juhul kui töö eesmärk on leida kõik tuuleparkideks sobivad alad, siis tuleb punktis 2.5.16 märkida, et hinnata tuleb ka eriplaneeringus planeeritavate tuulepargialade omavahelist kumuleeruvust (kui leitakse rohkem kui üks sobiv ala).	Selgitame, et soovitakse leida kõik tuuleparkide rajamiseks sobivad alad. Dokumendis on kirjeldatud, et potentsiaalselt sobilikke alasid on planeeringualal 2. Ptk 2.5.16 täiendatakse ja juhul kui leitakse rohkem kui üks sobilik ala, siis hinnatakse potentsiaalsete tuuleparkide mõjude omavahelist kumuleeruvust.
13. Linnustiku eksperdina on KSH-sse kaasatud Hannes Pehlak. Muuhulgas lähtudes eespool märgitud kaljukotka kaitse aspektist, peame vajalikuks, et töösse oleks kaasatud ka röövlindude eksperte. Lk 37 on tabel 4 viide linnustiku uuringute tegija OÜ Xenus kodulehele, mis küll ei anna ülevaadet OÜ Xenus varasematest uuringutest. Kuna teiste ekspertide puhul on ära märgitud kvalifikatsiooni näitav haridus, võiks seda teha ka Hannes Pehlaku ja Jaanus Remmi (OÜ Rewild) puhul. Praegusel kujul esitatuna ei pruugi OÜ Xenus ornitoloogilise ekspertiisi tegijana näida usaldusväärne. Kuna uuringud on juba tegemisel, siis saab ilmselt juba lisada ka ornitoloogide nimed, kellega OÜ Xenus konsulteerib/koostööd teeb. OÜ Rewildi kodulehelt on isikute kvalifikatsioon kiiresti leitav.	Teadmiseks võetud ja selle alusel täiendatakse dokumenti.
Tehnilised märkused: Lk 5. <i>Tõrva valla eriplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise koostamine algatati Tõrva Vallavolikogu 25.10.2022 otsusega nr 1-3/2022/24 „Kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu ja</i>	Teadmiseks võetud ja selle alusel täiendatakse dokumenti.

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	Seisukoht
keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamise teade.“ Otsuse õige pealkiri on „Kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise algatamine.“	
Lk 10. Uute tuuleparkide kavandamisel tuleb eesmärgiks seada eesmärgiks seadusandluse järgse ... kordus	Teadmiseks võetud ja selle alusel korrigeeritakse dokumenti.
Lk 19. (Tõrge! Ei leia viiteallikat.)	Teadmiseks võetud ja selle alusel korrigeeritakse dokumenti.
Lk 26. Joonis 9 allkirjas kaks korda sõna „alus“	Teadmiseks võetud ja selle alusel täiendatakse dokumenti.
Lk 30. Tekstis viide joonisele 9, kuid on mõeldud joonist 10.	Teadmiseks võetud ja selle alusel täiendatakse dokumenti.
Lk 32. Ehitusaegsele mürale antakse antakse kvalitatiivne kirjelduslik hinnang (ilma mürakaardita). Sõnakordus.	Teadmiseks võetud ja selle alusel täiendatakse dokumenti.
Lk 32. Mära hindamine teostatakse arvutuslikult. Märksa ilusam on „mära hinnatakse arvutuslikult“. Selleks kasutatakse selleks spetsiaaltarkvara. Sõnakordus. Lõpeks oleks veelgi ilusam „mära hinnatakse arvutuslikult spetsiaaltarkvaraga“. Kogu alapeatüki keelekasutus erineb oluliselt ülejäänud dokumendist – on raskekujuline, kantselliitlik (sagedased sõnad „teostatakse“, „kasutatakse“). Ajavormide ebaühtlane kasutus (nt Mära leviku kohta vormistatakse mürakaardid, kus esitati A-korrigeeritud...).	Teadmiseks võetud ja selle alusel täiendatakse dokumenti.
Jooniste viitamine. Tekstis ei ole viidatud jooniseid 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ja 10. Joonisele 9 on viidatud tekstis. Hea oleks ka vastavas peatükis joonisele viidata, et ei tekiks väärarusaama, et joonised on täiesti eraldiseisvad, vaid on loogiline alapeatüki osa.	Teadmiseks võetud ja selle alusel täiendatakse dokumenti.
5. Terviseamet, 07.08.2023 nr 9.3-4/23/4161-2 (reg 08.08.2023 nr 7-1/2023/33-7)	
Terviseamet soovib analüüsida tuuleparkide ehitamisetapi võimalikku mõju joogiveekvaliteedile.	Teadmiseks võetud. Ettepanekut arvestatakse osaliselt. Ptk 2.5.5. täiendatakse ja lisatakse, et KSH aruandes analüüsitakse võimalikku mõju joogivee kvaliteedile juhul kui planeeringu edasisel koostamisel ilmneb, et perspektiivseid tuulikuid kavandatakse võimalikele joogiveeallikana kasutatavatele kaevudele lähemale kui 1 km. Selgitame, et arvestades potentsiaalselt sobilike tuulepargi alade paiknemist teadaolevate puurkaevude suhtes, siis on ehitusaegne mõju joogivee kvaliteedile ebatõenäoline. Kui planeeringu koostamisel ja KSH läbiviimisel siiski ilmneb mõne joogiveeallika lähedusse (st lähemale kui 1 km) põhjavee kvaliteeti mõjutava ehitustegevuse kavandamise võimalikkus, siis mõju ka analüüsitakse.

Tõrva valla eriplaneeringu asukohta eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
<p>6. Põllumajandus- ja Toiduamet, 07.08.2023 nr 6.2-6/5627-1 (reg 08.08.2023 nr 7-1/2023/33-6)</p> <p>Eriplaneeringus käsitletav ala on suures osas kaetud maaparandusehitistega. Kuivendatud maa-aladele ehitamisel on oluline tagada maaparandussüsteemide jätkusuutlik funktsioneerimine.</p> <p>Kavandatav tegevus ei tohi halvendada maaparandusehitiste toimimist ning projekteerimisel on vajalik arvestada maaparandusehitistega, sh vajadusel kavandada nende ümberehitamine, täiendamine vms.</p> <p>Samuti tuleb detailne planeeringulahendus ja ehitusprojektid kooskõlastada Põllumajandus- ja Toiduametiga</p>	<p>Teadmiseks võetud, tõenäoliselt lisatakse seisukoht eelnõusse.</p>
<p>7. A. H. 12.07.2023 (reg 12.07.2023 nr 7-1/2023/32-4)</p> <p>Seoses Tõrva valla eriplaneeringuga on järgmised ettepanekud, mida peaks eriplaneering ja KSH uuringud veel kajastama ning keda tuleks KSH uuringusse kaasata:</p> <p>1. Tuulikute üks põhiprobleem on müra. KSH programm kirjeldab mürataseme modelleerimise vajadust, eriti madalasageduslik müra. Lisaks on mainitud, et elamuallade suhtes kehtib tööstusmürale piirväärtus päevasel ajal 60 dBA ja öisel ajal 45 dBA, sihtväärtus on päevasel ajal 50 dBA ja öisel ajal 40 dBA. Väidan, et 40 dBA mürataseme juures võib linnulaulu ära unustada. Maksimaalne helirõhutase, kust alates on võimalik kuulda ka linnulaulu on 30dBA.</p> <p>Ps. Helirõhutaseme 60dBA keskkonnas töötav isik peab kandma müra summutavaid kõrvaklappe. Infoks, helirõhutase 45dBA on kaubanduskeskustes lubatud maksimaalne müratase. Helirõhutase 40dBA on lubatud maksimaalne müratase näiteks kohvikutes. Helirõhutase 30dBA on lubatud maksimaalne müratase näiteks raamatukogudes. Eluhoonete magamistubades on nõutud viimasest veelgi madalam müratase (EN15251).</p> <p>Kuid nüüd müra teemast lähemalt, soov on, et müraspekter hõlmaks kogu sagedusriba, alates 2-500Hz (neist olulisemad sagedused 2, 4, 8, 63, 125, 250, 500Hz).</p> <p>Nimelt levib erineva sagedusega müra erinevalt ja nende summutamise lahendused on erinevad. Nõustun, et madala sagedusega müra on kõige raskem summutada, s.t. viimane on kõige olulisem.</p> <p>Selleks, et rääkida müra modelleerimisest:</p> <p>a) Vaja on teada tuulikute mürataseme Lw- heli võimsus (puhas heli), ehk müra allikast helilaine kujul väljuv energia. Kõikide seadmete tootjatel peaksid olema sõltumatu mõõdistusbüroo poolt tehtud heli võimsuse mõõdistused, millised saavad olema edasiste arvutuste ja modelleerimise aluseks.</p> <p>b) Modelleerimise tarvis arvutatakse ja joonistatakse välja Lp- helirõhu taseme plaanid kõige halvemas olukorras (viimane sõltub kaugusest kui keskkonnast), ehk helina aistitavad õhurõhu muutused.</p> <p>c) Müra modelleerimise juures ei tohi unustada müratasemete liitmist.</p> <p>Kokkuvõtteks, selleks et mürataseme modelleerimine oleks usutav tuleb võimaliku tuuliku tootjalt saada puhta heli näitajad erinevates sagedustes. Soovin, et viimased oleksid kajastatud mürauuringute aruandes.</p>	<p>KSH aruande koosseisus esitatakse müratasemete hinnang, mis kirjeldab täpsemalt hinnangus kasutatud lähteandmed (sh tuulikute helivõimsustase ja selle sagedusjaotus).</p> <p>Selgitame, et tuulikute puhul on tuuliku tehnilise dokumentatsiooni osa ka garanteeritud helivõimsustaseme info koos sagedusjaotusega, mis on saadud mõõdistamise teel. Kuna KSH koostatakse perspektiivsele tuulepargile, siis teostatakse ka müra hinnang halvimalle olukorrale ehk kasutatakse arvutuslikul hindamisel suuremat helivõimsustaset kui realselt tootmises olevate tuulikute maksimaalne tase. Antud lähenemist soovitakse kasutada ka antud KSH puhul.</p> <p>Müra levikut hinnatakse halvimas olukorras (tuulik töötab maksimaalse müratasemega režiimis ja heli levik on igas suunas maksimaalne). Arvestatakse tuulikute (asjakohasel juhul tuuleparkide) omavahelist müra koosmõju.</p> <p>Vastav info kajastatakse KSH aruandes mürahinnangu osas. Selgitame, et tänapäeval kasutatakse mürahinnangute andmisel üldjuhul arvutusprogramme, mis kasutavad müra leviku hindamiseks vastavates arvutusstandardites kirjeldatud meetodikat. Lähteandmete kasutus on võimalik alati arvutusprogrammidest välja võtta ja vajadusel esitada. Müraeksperti rolli täidab KSH ekspertgrupis KSH juhtekspert, kes omab tehnikateaduste magistri kraadi, sh on koostanud magistritöö tuuleparkide müra teemal.</p>

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
<p>Ps. Müra aruande juures näidata ära aruande koostanud isiku nimi, haridus ja kutsetunnistuse number. Arusaamatu, et hetkel ei ole kaasatud KSH ekspertrühma ühtegi akustikainseneri? Programmis toodud väide, et WindPRO arvutusprogramm võimaldab müra levikut hinnata erinevatel tuulekiirustel, pole veenev. Näiteks arvutusprogrammis lähteandmetega manipuleerides on alati võimalik saavutada soovitud tulem. Seetõttu on oluline kaasata magistrikraadiga akustikainsener, kes suudab teha ilma arvutusprogrammita kontrollarvutusi ja kes võtab vastutuse müratasemete õigsuse eest.</p>	
<p>2. Programmis mainitakse Tüandre looduskaitseala olemasolu ja mitmeid kordi mainitakse linnustiku uuringu vajalikkusest. Kuid lisaks linnustikule (s.h. nahkhiired) on metsas ka ulukid. Seega, uuring peab kajastama eraldi tuulepargi mõju väike- ja suurulukite populatsioonile ja seda mitte ainult kirjandusallikate põhjal, nagu on kirjeldatud programmis. Ulukid tunnetavad erinevaid müra sagedusi palju tugevamalt kui inimene. Nimelt antud piirkonnas toimib aktiivselt rahvusvaheline jahiturism, mis aasta- aastalt laiendab oma tegevust. Hetkel ei ole kaasatud KSH ekspertrühma ühtegi ulukite käitumist ja populatsiooni uurivat uurimisasutust?</p>	<p>KSH ekspertrühma on kaasatud nahkhiirte ja rohevõrgustiku (sh ulukid) eksperdina Rewild OÜ töögrupp Jaanus Remmi juhtimisel. Tegu on ulukite käitumise uurimisega tegeleva ettevõttega. KSH raames teostatakse välitööd rohevõrgustiku (sh ulukire) sidususe hindamiseks.</p>
<p>3. Programmis on mainitud, et majanduslike mõjude hindamine ja rahaliste kompensatsiooni mehhanismide määramine ei ole KSH ülesanne. Nõustun, et KSH ei tegele majanduslike mõjude hinnanguga, kuid eriplaneering ise peaks seda teemat kajastama. Nimelt eriplaneeringu koostamisest huvitatud ettevõtte Evecon OÜ reklaamib oma kodulehel, et ettevõtte panustab 0.6% oma aastasest müügitulust kogukondade arengusse läbi kohaliku omavalitsuse. Seega, peaks eriplaneeringu käigus olema välja toodud keskkonnakahjude finantsanalüüs, mis kajastab, mis perioodi jooksul saavad tuulepargi rajamisega tekitatud kahjud korvatud. Viimane peab kajastama lisaks tuulikute ehitusele ka elektriliinide, alajaamade, juurdesõiduteede ehitusega seotud keskkonnakahjusid, s.t. vaatama tervikpilti.</p>	<p>Planeerimisseaduse (PlanS) kohaselt koostatakse kohaliku omavalitsuse eriplaneering olulise ruumilise mõjuga ehitise püstitamiseks, antud juhul tuulepargi. Eriplaneeringu menetlus koosneb ehitise asukoha eelvaliku tegemisest, mille eesmärk on ehitisele sobivaima asukoha leidmine, ja detailse lahenduse koostamise menetlusest. Vastavalt PlanS § 111 määratakse detailse lahenduse koostamisel kavandatava ehitise ehitusõigus ning lahendatakse muud käesoleva seaduse § 126 lõikes 1 nimetatud asjakohased ülesanded. PlanS § 126 lg 1 ei ole esitatud keskkonnakahjude või kompensatsioonide määramist. Sellest lähtuvalt puudub planeerimisseaduses õiguslik alus võimaliku keskkonnakahju kompenseerimiseks ning sellekohast kompensatsiooni ei saa planeeringuga seada. Keskkonnatasude seaduses (KeTS) on ette nähtud keskkonnatasu tuuleenergiast elektrienergia tootmiseks, täpsemalt on sellest § 21² ja § 55². Kuna keskkonnatasu on määratud seadusega ja planeerimisseadus ei võimalda sellekohaseid tingimusi</p>

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
<p>Kokkuvõtteks, ma ei ole tuulikute vastu, kuid tuulepargid peaksid jääma inimasustusest piisavalt kaugemale ja pigem mere- ja rannaaladele, kus on enam tuult. Arendaja planeeritavate tuulikute masti kõrgus on kuni 200 m, labade pikkus kuni 100 m, s.t. arendaja soov on rajada maksimaalselt kõrgeid tuuliku. Mainitud parameetritega tuulikud jäävad maastikul domineerima ja on pigem sobilikud meretuuleparkides. Antud juhul ei Valga maakonnaplaneering ega Helme valla üldplaneering ei kavanda alasid tuulepargi arendamiseks, sealhulgas käesoleva Tõrva valla eriplaneeringuga hõlmatud väärtusliku metsa- ja põllumaa muutmist tööstusmaastikuks.</p> <p>Eeldan, et KSH programmis loetletud uuringud tulevad põhjalikud ja saadud tulemid usutavad. Kindlasti tuleb suurendada KSH kaasatavate keskkonnakaitse organisatsioonide ja asutuste arvu. Täna on see minu hinnangul ebapiisav, mis ei taga tasakaalustatud tulemit. Kaasamine on oluline seetõttu, et planeerimisotsustele omase ulatusliku diskretsioonilisuse (kaalutusõiguse) tõttu on isikute/organisatsioonide õigeaegsel kaasamisel ja ärakuulamisel planeerimismenetluses suurem roll, võrreldes tavapärase haldusmenetlusega. Siinkohal juhin veel Tõrva vallavalitsuse tähelepanu, et planeerimisalase tegevuse korraldaja peab tasakaalustama erinevaid huve, sealhulgas nii era, kui ka avalikke huve ja väärtusi, kaaluma neid vastavalt planeerimise põhimõtetele ja planeeringu eesmärkidele ning lõimima need planeeringulahendusse.</p>	<p>määrata, siis ei määrata planeeringuga võimalikke keskkonnatasusid ega koostata finantsanalüüsi.</p> <p>Nii Eesti kui Euroopa Liit on deklareerinud taastuvenergia tootmise tõstmise vajadust, sh peaks olema Eesti elektritootmine aastaks 2030 100%-liselt taastuvatest energiaallikatest. Meretuuleparkide ja neid teenindavate ühendusliinide rajamine on seisus, kus uuringutega kaugemale jõudnud arendajate arvates võib esimene meretuulepark saada aastaks 2030 töösse, kuid võib ka mitte saada. Sellest lähtuvalt on vajalik maismaal tuuleparke planeerida ja ei saa loota ainult meretuuleparkidele.</p> <p>Eestis ei ole piisavalt tööstusalasid kuhu tuuleparke oleks võimalik rajada ning taastuvenergia eesmärkide täitmiseks on vajalik leida tuuleparkide rajamiseks maad hetkel looduslikus seisundis alades. Alasid, mis paikneksid võimalikult kaugel elamualadest, aga samas ei paikneks ka kõrge ökoloogilise väärtusega aladel, on võrdlemisi vähe. Eesti naaberriigis Soomes on Soome riikliku metsaettevõtte territooriumile ehk siis metsa rajatud mitmeid tuuleparke ja toimub metsaaladele uute tuuleparkide kavandamine. Naaberriigi praktika on näidanud, et metsa aladel on võimalik tuuleenergiat toota ning leida territooriumeid, kus oluline ebasoodne mõju loodusväärtustele puudub.</p> <p>Nii Valga maakonnaplaneering kui ka Helme valla üldplaneering on koostatud ajal, kui Eesti riigil ei olnud seatud selliseid taastuvenergia eesmärke, kui need on praegu – seetõttu ei ole ka viidatud planeeringutes sees tuuleparkidele mõeldud alasid. Sellel ajal kuulus antud piirkond ka omavalitsuste hulka, kus tuuleenergeetika arendamiseks üldplaneeringuga arendusalasid riigikaitsealistest piirangutest tulenevalt ei olnud võimalik planeerida.</p>

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
	Planeerimise ja keskkonnamõju hindamise protsessi viiakse läbi parima teadmise ja kehtiva õiguse kohaselt. Keskkonnaorganisatsioonide kaasamisel on Eestis praktika, kus kaasatakse Eesti Keskkonnaühenduste Koda, mille kaudu informeeritakse teisi keskkonnaorganisatsioone.
8. Elering, 10.08.2023 nr 11-4/2023/540-2 (reg 11.08.2023 nr 7-1/2023/33-11)	
Planeeringuala läbib L058 Tõrva – Abja 110 kV õhuliin ja Vireši – Tallinn D kategooria gaasitorustik (lõik Karksi-Lokuta), mille puhul tuleb arvestada kaitsevööndiga, kus on piiratud tegutseda. Kaitsevööndi ulatus ja kaitsevööndis tegutsemise kord on sätestatud ehitusseadustiku §70 lõike 8 alusel kehtestatud majandus- ja taristuministri määrusega 25.06.2015 nr 73. Kõik ristumised Eleringi taristuga ja kaitsevööndis planeeritavad tegevused tuleb kooskõlastada Eleringiga.	Teadmiseks võetud, tõenäoliselt lisatakse seisukoht eelnõusse.
Elektrituulikute osas arvestame tuuliku kaugust 110 ja 330 kV liinidest hetkel kehtiva standardi EVS-EN 50341-2-20:2018 ELEKTRIÕHULIINID VAHELDUVPINGEGA ÜLE 1 kV Osa 2-20: Eesti siseriiklikud erinõuded (SEN) alusel. Nimetatud standardi järgi on vähim horisontaalne kaugus elektrituuliku torni telje ja õhuliini lähima juhtme vahel (tuule puudumisel) tuuliku masti kahekordne kõrgus.	Teadmiseks võetud, tõenäoliselt lisatakse seisukoht eelnõusse.
Elektrituulikute vahekauguse määramisel D kategooria gaasitorustikust lähtume üldtunnustatud Euroopas rakendatud praktika GPG („Good Practic Guide“) dokumendist „UKOPA/GP/013 Edition 1, 17. juuni 2017“. Nimetatud dokumendi kohaselt on vähim horisontaalne kaugus D kategooria gaasitorustiku telje ja tuuliku masti telje vahel poolteise kordne (1,5 kordne) masti kõrgus.	Teadmiseks võetud, tõenäoliselt lisatakse seisukoht eelnõusse.
Eleringi liinikoridori on tuulepargi ühendusliini jaoks võimalik kasutada, aga kahe liini vaheline kaugus sõltub liinide pingest. Liini telgede vahelised nõutud kaugused: <ul style="list-style-type: none"> • Kaks 330 kV õhuliini- 40m • 330 kV ja 110 kV õhuliini- 35m • Kaks 110 kV õhuliini- 20m Tuulepargi ühendusliini ja Eleringi liini ühistele mastidele rajamine ei ole lubatud.	Teadmiseks võetud, tõenäoliselt lisatakse seisukoht eelnõusse.
9. Transpordiamet, 10.08.2023 nr 7.2-1/23/25560-3 (reg 11.08.2023 nr 7-1/2023/33-8)	
1. Avalikule teele juurdepääsuteede võimaliku asukoha ja liikluskorralduse üldiste põhimõtete määramine 1.1. Planeeringu detailse lahenduse ülesandeks on muuhulgas liikluskorralduse põhimõtete määramine ning servituutide seadmise ja olemasoleva või kavandatava tee avalikult kasutatavaks teeks määramise vajaduse märkimine. Asukoha eelvaliku tegemisel tuleb analüüsida olemasoleva teedevõrgustiku piisavust juurdepääsude tagamisel, määrata planeeringualal perspektiivsete kohalike teede üldised asukohad ja nende ristumiskohad riigiteedega ning ümberehitatavad riigitee lõigud või ristmikud (nende olemasolul).	Teadmiseks võetud. Tõenäoliselt ei soovita volikogu otsusega seada konkreetset marsruuti tuulepargi ehitamiseks. Seisukohta analüüsitakse ning analüüsist ja koostööst lähtuvalt esitatakse lahendus.

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
Riigiteede kolm põhiliiki on põhi-, tugi- ja kõrvalmaantee millel igaühel on oma funktsioon. Funktsioonid on leitavad majandus- ja taristuministri 25.06.2015 määrusest nr 72 „Riigiteede liigid ja riigiteede nimekiri“ (https://www.riigiteataja.ee/akt/128062015003?leiaKehtiv). Igal riigiteel on lisaks liigile olemas tee klass, mis on liiklussageduse alusel määratav maantee tehnilist taset iseloomustav tunnus. Tee klassid on toodud majandus- ja taristuministri 05.08.2015 määruse nr 106 „Tee projekteerimise normid“ lisas „Maanteede projekteerimisnormid“ (edaspidi normid). Lähtudes normidest on nõuded kohaliku teedevõrgu ühendamiseks riigiteedega klasside kaupa erinevad, riigiteega ristumiskohtade arv on normidega piiratud.	
1.2. Teeme ettepaneku määrata riigiteede liikluskorralduse ja ümberehituse vajadus seoses eriveostega ja ehitusaegsete veostega.	
1.3. Palume arvestada, et Transpordiamet ei võta arendustegevuse vajadustest tingitud uute teelõikude rajamise ja riigiteede ümberehitamise kohustust kui riigiteede võrgustiku arengu seisukohalt selleks vajadus puudub.	Teadmiseks võetud, tõenäoliselt lisatakse seisukoht eelnõusse.
2. Planeeringuala kruntide hoonestusala ja ehitusõiguse määramine 2.1. Elekrituulikute ja tuuleparkide kavandamisel arvestada, et elekrituulik ei tohi avalikult kasutatavatele teedele sõltumata nende funktsioonist, liigist, klassist ja lubatud sõidukiirusest paikneda lähemal kui $1,5 \times (H+D)$ (sealjuures H = tuuliku masti kõrgus ja D = rootori e. tiiviku diameeter). Väikese kasutusega (alla 100 auto/ööpäevas) avalikult kasutatavate teede puhul võib põhjendatud juhtudel riskianalüüsile tuginedes ja teeomaniku nõusolekul lubada planeeringus elekrituulikuid teele lähemale, kuid mitte lähemale kui tuuliku kogukõrgus ($H + 0,5D$).	Teadmiseks võetud, tõenäoliselt lisatakse seisukoht eelnõusse.
2.2. Lennuliikluse osas on tuulikupargil/tuulikuparkidel võimalik mõju lennuliiklusele marsruudil Riia-Tartu. Täpsema hinnangu saame anda, kui täpsustub informatsioon tuulikute asukoha, arvu ja kõrguse kohta.	Teadmiseks võetud ja täpsemate alade ning kõrgusmäärangute tekkimisel tehakse täiendavat koostööd.
2.3. Arvestada, et lähteseisukohtades välja toodud kõrguste kohaselt tunnistatakse tuulikupark lennutakistuseks ning vastavalt LennS § 342 kohalduvad lennutakistuse omanikule markeerimise või valgustamise nõuded.	
2.4. Lennutakistus kantakse AIP-i ning lennuväljatakistuste andmestikku.	
3. Tehnovõrkude ja -rajatiste võimaliku asukoha määramine 3.1. Palume arvestada, et üldjuhul ei ole võimalik juhtida arendusalade sademevett riigitee kraavidesse. See on võimalik vaid põhjendatud juhtudel koostöös Transpordiametiga.	Teadmiseks võetud, tõenäoliselt lisatakse seisukoht eelnõusse.
3.2. Planeeringus vältida tehnovõrkude kavandamist riigitee alusele maale. Riigitee alune maa on riigitee rajatise teenindamiseks ning nõusoleku seda maad kasutada saab Transpordiamet anda vaba ruumi olemasolul. Tehnovõrgu paigaldust tuleb hinnata	

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
<p>4. Ettepanekud lähteseisukohtadele ja KSH programmile</p> <p>Transpordiamet on seisukohal, et lähteseisukohad ja KSH programm on asjakohane ja piisav. Palume kohalikul omavalitsusel planeeringuala asukoha valikul ettepanekutega arvestada ja teha planeeringu koostamise protsessis sisulist koostööd Transpordiametiga. Ettepanekute mitteametustamist palume sisuliselt põhjendada.</p>	<p>Teadmiseks võetud, edasise töö käigus, kui on selgunud täpsemad andmed tehakse täiendavat koostööd.</p>
<p>10. J-P. G. 10.08.2023 (reg 11.08.2023 nr 7-1/2023/33-9)</p>	
<p>Viidates dokumendile "Tõrva valla eriplaneeringuala asukoha eelvalik ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm (versioon 07.07.2023)" esitan käesolevaga oma ametlikud märkused ja vastuväited dokumendi sisu kohta.</p> <p>Minu arvates on avalikus väljapanekus sisulisi, erialaseid ja tehnilisi puudusi, mis annavad kavandatavast projektist ebatäieliku ja osaliselt ebatäpse pildi. Neid puudusi selgitatakse üksikasjalikult järgmistel lehekülgedel. Lisaks tõstatan küsimusi projekti kaasava, keskkonnaalase ja majandusliku poole kohta, mis mängivad olulist rolli, kuid mida ilmselt ei ole piisavalt käsitletud. Need punktid on loetletud käesoleva dokumendi teises osas ja neile tuleks üksikasjalikult vastata. On ka hädavajalik, et kõnealuseid punkte arutataks avalikult vastavalt 19. septembril ja 20. septembril toimuvatel avalikel aruteludel, kuna need mõjutavad Tõrva valla ja ümbruskonna pikaajalist arengupotentsiaali.</p>	<p>Avalikul väljapanekul olid planeeringu lähteseisukohad ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programm. Sellele järgneb planeeringu koostamine, mille käigus hakkab täpsustuma sobilik tuulepargi ala ning selle tehnilised näitajad.</p>
<p>Konkreetsed märkused planeeringu raamdeklaratsiooni kohta</p> <p>Lehekülg 7, 1.1 Eesmärk, vajadus ja ülesanded:</p> <p>→ Kavandatav tuulepark koosneb tõenäoliselt täpsest (või vähemalt ligikaudselt) arvust tuulegeneraatoritest. Kogu dokumendist ei selgu, kui palju tuulikuid on kavandatud (2, 10 või 100?). See teave on oluline, et hinnata projekti ja selle mõju piirkonnale.</p>	<p>Planeeringu koostamisel selgub võimalik tuulepargi ala, tuulikute arv ja kõrgus.</p>
<p>→ Ei ole selge, milliseid kriteeriume kasutati joonisel 1 esitatud punase tsooni (planeeringuala) valimisel. Kas piirkond asub väga suure tuulekiirusega piirkonnas, kas piirkonda iseloomustab madal asustustihedus või on tegemist piirkonnaga, millel potentsiaalselt ei teki tuuleparkide planeerimiseks erilisi nõudeid (nt kaitset vajavate objektid/ alad)?</p>	<p>Planeeringuala on arendaja taotlusel määratud ala, milles esineb tuulepargi arendamise huvi ja seega otsitakse sobivaid asukohtasid tuuleparkidele.</p>
<p>→ Põhjendusi tuleks üksikasjalikult kirjeldada ja täiendada asjakohaste kirjandusallikatega. 150 ha suuruse ala (vt. tekst) põhjendamiseks ei piisa, sest selliseid alasid on Eestis kümneid tuhandeid kordi rohkem.</p>	<p>Tuulepargi minimaalne suurus on määratud arendaja taotluses.</p>
<p>→ Kui tuulegeneraatorite kõrguse, arvu ja tõhususe kohta ei ole ikka veel plaani, siis tekib küsimus, kuidas on koostatud selle konkreetse projekti äriplaan ja riskianalüüs? Ma ei suuda ette kujutada, et Evecon OÜ ilmutab huvi eriplaneeringu ja sellega seotud uuringute läbiviimiseks, ilma et ta oleks eelnevalt välja arvanud, kui palju generaatoreid on vaja, et toota elektrit kasumlikult.</p>	<p>Arendaja Evecon OÜ on vallale avaldanud soovi eriplaneeringu algatamiseks ja on võtnud äririski finantseerida planeeringu koostamist.</p>

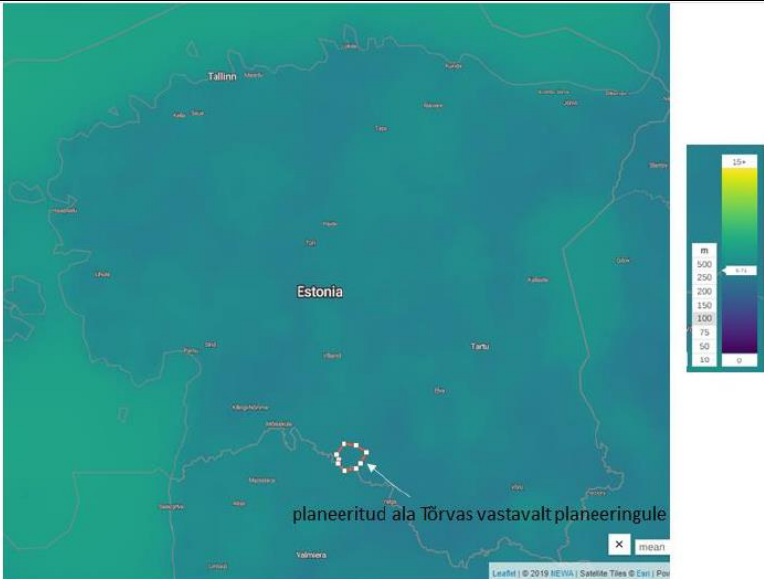
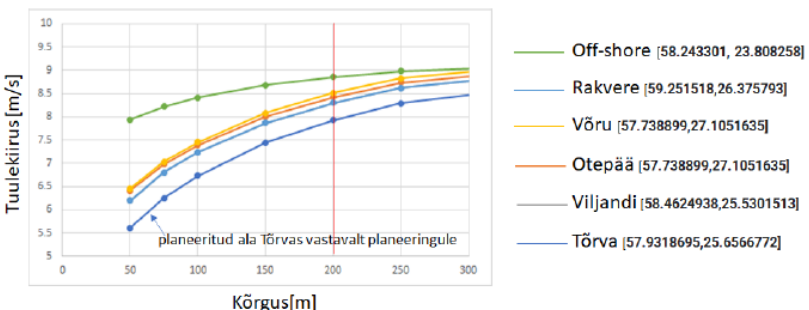
Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
<p>„Koostöös kaasatavate ametiasutuste ja kohalike elanikega tuleb tuvastada olulised tuulepargist mõjutatavad majandus- ja sotsiaalsed aspektid mis vajavad lähemat uurimist, leides sobivad uurimismeetodid. Looduskeskkonna alased uuringud tuleb teostada täielikult I etapis. Töövõtjal tuleb selgitada välja asjassepuutuvad leevendus- ja ennetusmeetmed“.</p> <p>→ Millised on täpselt need majanduslikud ja sotsiaalsed aspektid, mida te uurite?</p>	<p>KSH käigus kavandatav hindamisulatus sotsiaalmajanduslikule keskkonnale on esitatud KSH programmi ptk 2.5.10. Sotsiaalsete ja majanduslike aspektide uuringuid KSH käigu ette nähtud ei ole. Selgitame, et planeeringu ja KSH koostamine on avalik protsess, mille käigus osapooltel on võimalik esitada omapoolseid ettepanekuid, sh tuua välja KSH programmile ettepanekute esitamisel täiendavad uuringuvajadused. KSH programmi avalikustamisel ettepanekuid majanduslike või sotsiaalsete aspektide täiendavateks uuringuteks esitatud ei ole.</p>
<p>→ Kes neist ekspertidest neid teostab?</p>	<p>Kuna uuringute läbiviimist majanduslikes või sotsiaalsetes aspektides ette ei nähta, siis ka eraldiseisvaid eksperte ei ole kaastatud. KSH ekspertgrupi koosseis koos hinnatavate valdkondadega on esitatud tabel 4.</p>
<p>→ Milliseid uurimismeetodeid te kasutate?</p>	<p>Vt eelmised vastused.</p>
<p>Lehekülg 12, 1.3.5 Helme valla üldplaneering</p> <p>→ „Ehitamise vajadus roheline võrgustiku aladele peab olema põhjalikult läbikaalutud ja põhjendatud, järgida tuleb ehitiste mõju maastikule ja rohevõrgustiku toimimisele. Inimese poolt kavandatava tegevusega ei tohi ohustada roheline võrgustiku toimimist. Stabiilse roheline võrgustiku säilimiseks on oluline säilitada metsade massiivsus ning tagada väiksemate metsaribade sidusus. Rohelise võrgustiku aladel on prioriteediks väärtuslike metsa-, soolade ja poollooduslike koosluste säilimine, erinevate liikide elupaikade ja kasvukohtade säilimine.“</p> <p>See lause kinnitab minu silmis seda, et kahest potentsiaalsest piirkonnast lõunapoolne ei ole sobiv. Sellel alal on suur metsade osakaal ja see lubaks ainult väga väikest arvu tuuleturbiinide rajamist. Lisaks tekiks barjäär kahe looduskaitseala - Lasa Loodusala ja Tüandre Loodusala - vahele. Joonisel 2 on ka näha, et lõunapoolse ala määramine ei ole kooskõlas "Valga maakonna arengustrateegia 2035+", kuna detsentraliseeritud energiatootmiseks tuleks kaaluda ainult väljaspool rohelist võrgustikku asuvaid alasid (vt ka punkt 1.3.4).</p>	<p>Mõju roheline võrgustikule, sh vajalikke meetmeid sidususe tagamiseks hinnatakse KSH käigus (hindamisvaldkonda käsitletud KSH programmi ptk 2.5.3).</p> <p>Valga maakonna arengustrateegias 2035+ puudub kirjas viidatud rohevõrgustiku aladel energiatootmise välistamise tingimus.</p>
<p>Lehekülg 15, 1.4 Potentsiaalselt sobivate alade esmane selgitamine</p> <p>→ See näitab taas, et mõlemad arenduspiirkonnad on täiesti sobimatud, sest mõlemad piirkonnad kattuvad selgelt 1. ja 2. tsooniga. Isegi kui praegune elupaik oleks kasutamata (nt elupaikade tõsise degradeerumise</p>	<p>Selgitame, et ptk 1.4. joonisel 3 esitatud maismaalinnustiku analüüsi kohaste tsoonide paiknemine on informatiivse sisuga esitamaks täiendavate võimalike kitsenduste esinemise infot. Tsoonid ei pruugi olla tuulepargi rajamist</p>

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
<p>tõttu), ei oleks see mõjuv põhjus erandi tegemiseks, sest ELi elurikkuse strateegia aastani 2030 on sõnastanud kaks selget eesmärki, mida kõik liikmesriigid peavad rakendama 2030. aastaks:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaitsealade loomine vähemalt 30 % Euroopa maismaa- ja merealal, laiendades olemasolevaid Natura 2000 alasid. • Taastada halvenenud ökosüsteemid kogu ELis 2030. aastaks mitmete konkreetsete kohustuste ja meetmete abil. Euroopa Ülemkogu võttis strateegia vastu 23.10.2022 ja kohustab liikmesriike integreerima eesmärgid täielikult teiste sektoritega, nagu põllumajandus, kalandus ja metsandus, ning rakendama ELi poliitikat nendes valdkondades sidusalt. Strateegia on eesti keeles kättesaadav järgmisel lingil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0380 	<p>täielikult välistavad, kuid tsoon 1 ja 2 aladega kattuvatel potentsiaalselt sobilike alade osadel on suur tõenäosus linnustikust tulenevate kitsenduste esinemiseks, mille ulatus vajab KSH käigus selgitamist. Elurikkuse strateegia eesmärgid kuuluvad täitmisele riiklikul tasemel sarnaselt taastuvenergia eesmärkidega.</p>
<p>Lehekülg 19, 2.4. Eriplaneeringu ala mõjutatava keskkonna ülevaade</p> <p>→ " Hinnangulised keskmised tuulekiirused eriplaneeringu alal jäävad IRENES projekti tuulekiiruste modelleeringu kohaselt 100 m kõrgusel vahemikku 5,2-6,8 m/s. Eestis üldiselt, sh eriplaneeringu ala piirkonnas, domineerivad edela ja lõunakaarte tuuled." Euroopa tuuleatlasest toodud väärtused ei ole valed, kuid need peavad panema planeeritava ala tuulepotentsiaali suhtesse kogu Eesti maismaa tuulepotentsiaaliga. Eesti tuulekaardi üldülevaade näitab selgelt, et Tõrva vald on tuuleenergiapotentsiaali poolest Eestis kõige madalamal kohal. Näiteks Viljandi piirkonnas on keskmine tuule kiirus 100 m kõrgusel 7,2 m/s, Otepää piirkonnas kuni 7,4 m/s ja Rakvere piirkonnas 7,5 m/s.</p>	<p>Planeeringu koostamises huvitatud isik Evecon OÜ on vallale avaldanud soovi eriplaneeringu algatamiseks ja peab Tõrva valda koos selle tuuleomadustega perspektiivikaks. Kohaliku omavalitsuse eriplaneering ei võrdle tuulepargi jaoks sobilike alasid üle-Eestiliselt vaid tegeleb konkreetses piirkonnas sobiva asukoha ja ehitustingimuste määramisega.</p> <p>Keskkonnatasude seaduses (KeTS) on ette nähtud keskkonnatasu tuuleenergiast elektrienergia tootmiseks, täpsemalt on sellest § 21² ja § 55².</p> <p>Kuna keskkonnatasu on määratud seadusega ja planeerimisseadus ei võimalda sellekohaseid tingimusi määrata, siis ei määrata planeeringuga võimalikke täiendavaid keskkonnatasusid.</p> <p>Elektriturseaduse (ELTS) kohaselt on kuni kuue kilomeetri kaugusel tootmisest lubatud otseliini ehitamine. Otseliini puhul ei pea elektrit müüma läbi võrguettevõtja ja saab osta otse tootjalt. Praktika on näidanud, et otseliin tasub ära suurte võimsuste korral.</p> <p>Tuuleandmestiku kohta suurem pilt saadakse tuuleatlasest. Detailsemad tuulemõõtmistööd on kavas 2023. ja 2024. aastal.</p>

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	Seisukoht																																										
 <p>planeeritud ala Tõrvas vastavalt planeeringule</p> <p>Leatfel © 2019 NEUA Satellite Tiles © Esri Pö</p> <p>Joonis 1: Keskmine tuule kiirus Eestis 100 m kõrgusel. Tumedamad alad näitavad väiksema tuule kiirusega piirkondi. Planeeritud piirkond on märgitud punasega. Allikas: Euroopa uus tuuleatlas [URL:https://map.neweuropeanwindatlas.eu/] Päring: 08.08.2023</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Kõrgus [m]</th> <th>Off-shore [58.243301, 23.808258]</th> <th>Rakvere [59.251518, 26.375793]</th> <th>Võru [57.738899, 27.1051635]</th> <th>Otepää [57.738899, 27.1051635]</th> <th>Viljandi [58.4624938, 25.5301513]</th> <th>Tõrva [57.9318695, 25.6566772]</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>50</td> <td>~7.8</td> <td>~6.5</td> <td>~6.2</td> <td>~6.0</td> <td>~5.8</td> <td>~5.5</td> </tr> <tr> <td>100</td> <td>~8.2</td> <td>~7.2</td> <td>~6.8</td> <td>~6.5</td> <td>~6.2</td> <td>~5.8</td> </tr> <tr> <td>150</td> <td>~8.5</td> <td>~7.8</td> <td>~7.2</td> <td>~6.8</td> <td>~6.5</td> <td>~6.0</td> </tr> <tr> <td>200</td> <td>~8.7</td> <td>~8.0</td> <td>~7.5</td> <td>~7.0</td> <td>~6.8</td> <td>~6.2</td> </tr> <tr> <td>250</td> <td>~8.8</td> <td>~8.2</td> <td>~7.8</td> <td>~7.2</td> <td>~7.0</td> <td>~6.5</td> </tr> </tbody> </table> <p>Joonis 2: Keskised tuule kiirused sõltuvalt kõrgusest planeeritaval alal (tumesinine) võrreldes teiste Eesti piirkondadega. Allikas: Uus Euroopa tuuleatlas. [URL: https://map.neweuropeanwindatlas.eu/] Päring: 08.08.2023</p> <p>Antud võrdlus jätab küsitavaks, miks arendajad eriplaneeringut just siinsel territooriumil alustasid, kuna tuulekiirused näitavad selgelt kõige madalamat produktiivsust võrreldes Eestimaa teiste piirkondadega. Kas</p>	Kõrgus [m]	Off-shore [58.243301, 23.808258]	Rakvere [59.251518, 26.375793]	Võru [57.738899, 27.1051635]	Otepää [57.738899, 27.1051635]	Viljandi [58.4624938, 25.5301513]	Tõrva [57.9318695, 25.6566772]	50	~7.8	~6.5	~6.2	~6.0	~5.8	~5.5	100	~8.2	~7.2	~6.8	~6.5	~6.2	~5.8	150	~8.5	~7.8	~7.2	~6.8	~6.5	~6.0	200	~8.7	~8.0	~7.5	~7.0	~6.8	~6.2	250	~8.8	~8.2	~7.8	~7.2	~7.0	~6.5	
Kõrgus [m]	Off-shore [58.243301, 23.808258]	Rakvere [59.251518, 26.375793]	Võru [57.738899, 27.1051635]	Otepää [57.738899, 27.1051635]	Viljandi [58.4624938, 25.5301513]	Tõrva [57.9318695, 25.6566772]																																					
50	~7.8	~6.5	~6.2	~6.0	~5.8	~5.5																																					
100	~8.2	~7.2	~6.8	~6.5	~6.2	~5.8																																					
150	~8.5	~7.8	~7.2	~6.8	~6.5	~6.0																																					
200	~8.7	~8.0	~7.5	~7.0	~6.8	~6.2																																					
250	~8.8	~8.2	~7.8	~7.2	~7.0	~6.5																																					

Tõrva valla eriplaneeringu asukohta eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
<p>oodatav kasum tõesti kompenseerib tekkivad kulutused (nt ekspertiisikulud, lubade kulud, kompensatsioonialade loomine, maastiku ja bioloogilise mitmekesisuse kadumine jne)? Sellega seoses oleks oluline, et planeerimiskonsortsium teeks läbipaistvalt teatavaks kulud maksumaksjale järgmise 30 aasta jooksul ja oodatava tulu. Ilma Tõrva valla ja opereeriva ettevõtte kokkuleppeta kompenseerimaks antud projekti läbiviimist Tõrva valla territooriumil kohalikele majapidamistele, näiteks püsivalt soodsa elektriühvitise näol, oleks tuulepargi rajamine kohaliku üldsuse jaoks ka majanduslikust seisukohast väga küsitav. Näide Mecklenburg-Vorpommerni liidumaal (Saksamaa), on investorid alates 2016. aastast seadusega kohustatud pakkuma projektiosakuid elanikele ja omavalitsustele uute maismaa tuuleparkide ehitamiseks. Lisaks otsustati Brandenburgis (Ida-Saksamaal), et uute tuuleparkide operaatorid peavad omavalitsustele maksma kompensatsioonimeetmena eritasu.</p>	
<p>Lehekülg 21, 2.4.2 Veekeskond</p> <p>→ "Põhjavesi on eriplaneeringu alal peamiselt suhteliselt kaitstud ning kohati leidub alasid, kus põhjavesi on keskmiselt kaitstud."</p> <p>Siinkohal on lugejale oluline arusaadavalt selgitada, et Põhjavee kaitstuse kaardi seletuskirja kohaselt tähendab näiteks keskmiselt kaitstud ala teiste sõnadega mõõdukalt reostusohlikku ala. Samuti tuleb arvestada seda, et põhjavee kaitstus sõltub paljudest teguritest, millised võib jagada kolme gruppi – looduslikud, tehnogeensed ja füüsikalised-keemilised. Tehnogeensete tegurite hulka kuulub eelkõige mitmesuguste reostusallikate esinemine maapinnal ja reoaine sattumise viis põhjavette. Füüsikalise-keemiliste tegurite hulka kuuluvad eelkõige saasteainete ja saastekomponentide spetsiifilised omadused, nende migratsioonivõime, sorbeeritavus, saasteainete ning kivimite ja vee vastastikune toime. Sellest järeldub, et tuuleparkide rajamine suurel territooriumil võib tuua muutusi ka eelnimetatud teguritesse, mis on olnud põhjavee reostuskaitstuse hindamise kriteeriumiteks.</p>	<p>Vastavalt märkusele täiendame sõnastust tuues välja lisaks põhjavee kaitstusele ka sellele vastava reostustundlikkuse. Selgitame, et KSH programmis kajastatud põhjavee looduslik kaitstus sõltub ikka eeskätt geoloogilisest ehitusest ning ei ole oodata, et tuulepargi rajamine muudaks piirkonna põhjavee kaitstuse hinnanguid.</p>
<p>→ Joonis 5 (lk 21) annab lugejale veekeskonnast ebatäieliku pildi, kuna seda ei täiendata piirkonna oluliste veekaitsevööndite, maaparandussüsteemi reguleeriva võrgu kaitsevööndite ja ehituskeeluvööndite väljatoomisega.</p>	<p>Joonis 5 lisatakse veekogude ehituskeeluvööndite ja maaparandussüsteemi alade paiknemine.</p>
<p>Lehekülg 23, 2.4.5 Looduskeskkond</p> <p>Siin näidatud vaid 600 m (Tündre LKA) ja 1,4 km (Holdre kaljukotka püsielupaik) kaugused tõestavad muljetavaldavalt, et lõunapoolne ala on täiesti sobimatu. Mõju olemasolevale metsise (Tetrao urogallus) populatsioonile oleks dramaatiline, sest kogu populatsioon vajab kuni 50 000 ha sobivat elupaika. Selle linnuliigi tundlikkus elupaikade häirimise suhtes on hästi teada, kuid seda ei ole käesolevas dokumendis isegi mainitud. Isegi „Maismaa tuuleparkide mõjust elustikule ja Keskkonnaameti soovitusel nende planeerimise kohta kohaliku omavalitsuse üldplaneeringutes“ (10.11.21) on selgelt kirjas, et puhvertsoonid metsisele, mida kaitstakse Tündre Looduskaitsealal, ja kotkalistele on suuremad käesolevas dokumendis</p>	<p>Mõju linnustikule, sh vajalikke kaugused erinevate liikide elupaikadest, selgitatakse KSH käigus lähtudes ornitoloogide hinnangutest. Selgitame, et Tõrva eriplaneeringus käsitletavatest potentsiaalselt sobilikest aladest lõunapoolne on üks väga vähestest aladest Eestis, mis jääb vähemalt 1 km kaugusele elamutest ning väljaspoole Eesti Ornitoloogiaühingu poolt</p>

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
<p>avaldatud väärtustest, sealhulgas on punasega toodud välja, et: „Lindude ja käsitiivaliste olulised rändekoridorid ja rändepeatuspaigad väljaspool kaitsealasid jätta tuulikutele sobivatest aladest välja.“ Lisaks kirjutatakse, et: „Eesti Ornitoloogiaühingu (2021) poolt läbiviidud analüüsi järgi on sidususe säilitamiseks mängualadest 10 km raadiuses vajalik hoiduda looduslike elupaikade sidusust vähendavatest arendustest ja maakasutusest.“ Kaljukotka (<i>Aquila chrysaetos</i>) liikumisterritooriumi suuruseks hinnatakse erievatel allikatel isegi kuni 70-100 km² suuruseks.</p>	<p>koostatud üle Eestilise maismaalinnustiku analüüsi kohaseid tõenäoliselt oluliste kitsendustega tsoone 1 ja 2.</p>
<p>→ Järeldused tabelis 2, punkt 2.5.1 (lk 27): "Arvestades vahemaad ja kaitse-eesmärke, siis on mõju välistatud. Ei ole oodata, et tegevus ei otseselt ega kaudselt loodusala kaitseeesmärke mõjutaks" näitavad, et need põhinevad pigem sisetundel kui teaduslikul analüüsil. See järeldus on täiesti sobimatu kahel põhjusel: 1) See, kas mõju saab välistada või mitte, peab olema tulevaste uuringute teemaks ja seda ei saa pidada käesoleva eelhindamise raames juba kindlaks tehtud faktiks. 2) Vahemaid tuleb hinnata asjaomaste liikide populatsioonide, mitte üksikute esinemiste kontekstis. Joonis 9 (lk 26) näitab väga selgelt, et lõunapoolne planeeringuala võib takistada isendite rännet Tüdre Loodusala ja Lasa Loodusala vahel ning põhjapoolne ala võib takistada rännet Rubina Loodusala ja Lasa Loodusala vahel.</p>	<p>Selgitame, et viidatud tabel 2 on osa Natura eelhindangust. Natura hindamisel vaadeldakse kitsalt ainult mõju konkreetse Natura ala kaitse-eesmärkide suhtes. Käesolevas Natura eelhindamises on jõutud järeldusele, et piirkonnas paiknevatele Natura loodusalade kaitse-eesmärkidele on mõju välistatud. Vaadeldud loodusalade kaitse-eesmärkideks on taimekooslused, seega ei käsitleta mõju isendite rändele. Seoses vahemaaga on mõju taimekooslustele välistatud, sest ka ehitustegevuse suhtes tundlikumate taimekoosluste (märgalakooslused) puhul loetakse võimaliku mõjuala ulatuseks kuni 250 m.</p>
<p>Lehekülg 30, 2.5.7 Visuaalne mõju → Joonisel 10 ei ole minu arvates mingit informatiivset väärtust ja see on selles kontekstis eksitav. Esiteks, joonisel näidatud vahemaid ja nurki ning nende tähendusi ei ole tekstis selgitatud ja teiseks, joonisel puudub mõõtkava. See, et tuulegeneraator ei pruugi olla nähtav, kui väga väike maja on ehitatud otse metsaservale, on instinktiivselt seletatav, kuid selleks ei ole seda illustratsiooni vaja. Soovitan joonist paremini selgitada ja täiendada seda varasema tuuleparkide planeerimise nähtavuse simulatsioonidega.</p>	<p>Teadmiseks võetud. Joonisel 10 on esitatud illustratiivselt põhimõtte tuulikute nähtavuse osas. Nähtavuse hinnang ja visualiseeringud esitatakse KSH aruandes.</p>
<p>Lehekülg 34, 2.5.10 Mõju sotsiaalsetele vajadustele ja varadele → "Majanduslike mõjude hindamine ja rahaliste kompensatsioonimehhanismide määramine ei ole KSH ülesanne. KSH asukohavaliku etapi aruandes käsitletakse siiski ülevaatalikult ka mõjude võimalikke kompensatsioonimehhanisme ehk kohaliku kasu võimalusi kohalikele kogukonnale arvestades kehtivat õiguslikku regulatsiooni." Kuigi keskkonnamõju strateegilise hindamise ülesanne ei ole hinnata otsest majanduslikku mõju, tuleb võrrelda kulusid ja eeldatavat tulu. Bioloogilise mitmekesisuse ja maastiku kadumisega seotud kaod tuleb kvantifitseerida. See on ainus viis hinnata kavandatava projekti teostatavust ja seda, kas kogukond saab</p>	<p>KSH sisulisel koostamisel lähtutakse keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadusest ja asjakohaste meetodiliste juhendmaterjalidest. Nende alusel ei kuulu KSH hindamisulatusse majanduslike mõjude hindamine, sh kulu-tulu analüüside koostamine või looduskeskkonnale avalduvate mõjude rahaline hindamine. Sellest lähtuvalt ka sellist meetodilist lähenemist ei kavandata.</p>

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
<p>sellest lõppkokkuvõttes kasu! See punkt on dokumendis täiesti puudu. Oodatavad kulud hõlmavad uuringute, kompensatsioonialade loomise, maakasutuse, maastiku kadumise ja tulevaste riskide (nt häiritud veetasakaal, kohaliku turismi kadumine jne) kulusid. See punkt on väga oluline ja vajab palju üksikasjalikumat arutelu!</p>	<p>Projekti finantsilise tasuvuse hindamine ja vastava investeerimisotsuste võtmine on huvitatud isiku risk. Sealjuures tuleb huvitatus isikul arvestada projekti tasuvuse hindamisel ka planeeringu, KSH, kõigi uuringute, leevendavate meetmete rakendamise ja keskkonnatasudes ette nähtud häiringutasu kuludega.</p>
<p>Lehekülg 34, 2.5.12 Jäätmete ke</p> <p>→ "Mõnevõrra keerukam on likvideerida ja taaskasutada betoonvundamente, kuid ka see on teostatav. Suurimat probleemi jäätmete osas on põhjustanud tuulikute tiivikute käitlemine. Samas on tegemist valdkonnaga, mille osas käib aktiivne uurimis- ja arendustegevus. Arvestades antud tuulepargi võimalikku ajalist rajamist, siis on vägagi tõenäoline selleks ajaks täielikult taaskasutatavate tuulikute olemasolu." Tuginedes käesolevatele teadmistele, tuleb ka võimalikud jäätmete kõrvaldamise kulud lisada üldisesse planeerimisse, sh finantskalkulatsiooni, mitte jätta see teema lihtsalt käsitlemata. Kahtlen tõsiselt, et keegi oleks nõus nii hiiglaslikke betoonvundamente 25-30 aasta pärast omal kulul likvideerima või muul otstarbel kasutama. Sellest küsimus - kes kannab jäätmete kõrvaldamise kulud tuulepargi eluea lõppedes? Kui betoonvundamente ei kavatseta likvideerida, tuleb raportisse lisada, et kavandatavate tuulegeneraatorite asukohtades on oodata jäädava betoneeritud pinnast.</p>	<p>Tuulepargi likvideerimine toimub sarnaselt teistele ehitistele lammutusprojekti alusel. Lammutusprojektis määratakse ka lammutamise ulatus lähtuvalt vastaval ajahetkel valitsevast parimast teadmistest, sh ala edasisest kasutussoovist. Likvideerimisega seotud kulud katab tuulepargi omanik. Tuulepargi elektri- ja elektroonikakomponentide osas kehtivad õigusaktides määratud tootjavastutuspõhimõtted.</p>
<p>→ "Tuulepargi ehitus- ja käitamisetapis pole oodata jäätmeteket mahus, mis võiks põhjustada olulist keskkonnamõju."</p> <p>Tuulepargi rajamine tähendab muuhulgas võimalike punktreostuse allikate teket, mis sisaldavad endas ka ohtlikke jäätmeid. Sellega seoses on vajalik põhjalik riskianalüüs.</p>	<p>KSH programmi ptk 2.5.17 on märgitud „KSH aruandes käsitletakse avariiolekordade esinemise võimalikkust ja tagajärgi ning kirjeldatakse meetmed, millega on võimalik negatiivset keskkonnamõju leevendada/vältida. Mõju hinnatakse eksperthinnangu vormis lähtudes erialakirjandusest.“ Selgitame, et tuulepargi likvideerimine selle eluea lõppedes toimub vastavalt lammutusprojektile. Lammutusprojektis nähakse ette ka vajalikud keskkonnameetmed, sh jäätmete käitlemine. Tekkivad jäätmed (sh ohtlikud jäätmed) tuleb koguda ja käidelda nõuetekohaselt. Selgitame, et käesoleval ajal toimub alles planeeringualal selgitamine kas ja kus paiknevad tuulepargi arendamiseks sobilikud alad.</p>
<p>Lehekülg 35, 2.5.14 Võimalik mõju kliimamuutustele</p> <p>→ "Tuuleparkide rajamine elektritootmiseks toob kaasa taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia osakaalu suurenemise, luues tingimused fossiilkütuste põletamisel tekkivate</p>	<p>Selgitame, et planeeritava tegevuse mõju kliimamuutustele on ette nähtud hinnata KSH aruandes. Sealjuures arvestatakse hindamisel ka maakasutuse muutust.</p>

Tõrva valla eriplaneeringu asukohta eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
<p>kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamiseks ja avaldades seega potentsiaalselt positiivset mõju kliimamuutuste leevendamisele". Samal ajal on see tegevus seotud metsade raadamise ja süsinikurikka pinnase eemaldamisega. „Metsamaa raadamine ja eeskätt turvasmuldade eemaldamine ning veerežiimi muutus põhjustab pöördumatu muutuse keskkonnas ning see mõjutab süsiniku talletamist ja sidumist. KSH käigus hinnatakse tegevuse mõju kliimamuutustele."</p> <p>See punkt on korrekne ja näitab ka, miks kavandatavat projekti ei ole õigesti hinnatud. Kuna piirkonna tuuleenergiapotentsiaal on väike, kaaluvad kokkuvõttes negatiivsed keskkonnamõjud üle tuulepargi eelised. Lõuna-Eestit iseloomustavad tihedalt metsaga kaetud alad ning eriti planeeringuala lõunaossa tuulepargi rajamine nõuaks märkmisväärset oluliste süsiniku siduvate metsaalade kasutuselt kõrvaldamist. See on võimalik kindlaks teha juba pärast esialgset hindamist ning ei vaja täiendavaid hindamisi ega uuringuid. Lisaks on projekt selgelt vastuolus ELi uue metsastrateegiaga aastani 2030, mille kohaselt on ELi uus metsastrateegia aastani 2030 on üks Euroopa rohelise kokkuleppe juhtalgatusi, mis tugineb ELi bioloogilise mitmekesisuse strateegiale 2030 ja hõlmab metsade mitmekülgeid funktsioone. Strateegias esitatud kohustused ja meetmed aitavad saavutada ELi eesmärki vähendada 2030. aastaks kasvuhoonegaaside heidet vähemalt 55 % ning olla 2050. aastaks kliimaneutraalne. Strateegia täidab ELi kohustust suurendada kasvuhoonegaaside sidumist looduslikes sidujates Kliimamääruse alusel. Strateegias esitatakse visioon ja konkreetsete meetmed, et suurendada ELi metsade hulka ja kvaliteeti ning tugevdada nende kaitset, taastamist ja vastupanuvõimet. Strateegia eesmärk on kohandada Euroopa metsad uute tingimuste, äärmuslike ilmastikunähtuste ja kliimamuutustest tuleneva suure ebakindlusega. See on hädavajalik, et metsad saaksid jätkuvalt täita oma sotsiaalmajanduslikke funktsioone ning tagada dünaamilised maapiirkonnad ja elujõulised kogukonnad.</p>	<p>Selgitame täiendavalt, et lisaks EL metsastrateegiale on EL-is ka ambitsioonikad taastuvenergiaeesmärgid (https://www.europarl.europa.eu/factsheets/et/sheet/70/taastuvenergia). Maakasutuse muutusega (sh taastuvenergia tõttu) kaasneda võiva süsiniku sidumise vähenemis kompenseerimismeetmete määramiseks on riiklikul tasemel käimas tegevused. Meetmete rakendumisel lähtutakse neist ka Tõrva eriplaneeringu puhul.</p>
<p>→ Siinkohal tahaksin paluda keskkonnamõju strateegilise hindamise koostajatel vaadata ELi uue metsastrateegia aastani 2030 sisu, et tagada, et planeerimine ei läheks vastuollu selle üldstrateegiaga! EL uus metsastrateegia aastani 2030 on eesti keeles kättesaadav järgneval lingil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/et/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0572</p>	<p>KSH koostaja on tutvunud metsastrateegiaga.</p>
<p>→ Samuti on oluline teada, kuidas on kliimaprognoosid ja tulevaste äärmuslike ilmastikunähtuste sagenemine (nt tormid, kuumus, metsapõlengud) kaasatud generaatorite 25-aastase elutsükli planeerimisse? Eriti eriti metsarohketes piirkondades oleks generaatorite ülekuumenemine ja süttimine potentsiaalselt ohtlik (nt metsatulekahju).</p>	<p>Tuulikute tehniline kliimakindluse tagamine ei saa kuuluda KOV eriplaneeringu hindamisulatusse. Tuulikute kliimakindluse tõstmisega seoses kliimamuutustest tulenevate ekstreemsete ilmastikunähtuste sagenemisega on tuuliku tootjate poolt vajalik arendustegevus. Planeeringus on võimalik määrata, et tuulepargi rajamiselt tohib kasutada uusi kliimatingimustesse sobivaid tuulikuid.</p>

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
<p>Lehekülj 36, 3 Eriplaneeringu osapooled ja KSH ekspertrühm</p> <p>Ekspertide meeskond on minu hinnangul ebapiisav ja ebatäielik. Puuduvad metsa ja metsa-kliima suhete eksperdid, populatsiooniökoloogid ja vajaduse korral populatsioonigeneetikud, kes suudavad hinnata elupaikade killustatuse mõju haruldastele ja ohustatud liikidele. Samuti puudub elanike nõukogu (asjaomastest isikutest, keda antud projekt mõjutab), sotsiaal-majanduslik ekspert, kes kaasaks ja osaleks koos avalikkusega.</p>	<p>Selgitame, et piirkonna elanike ja teiste huvigruppide kaasamine toimub läbi avatud planeeringuprotsessi. Elanikel on võimalik planeeringu protsessis osaleda nii eraisikutena kui kohalikke elanikke koondavate ühenduste koosseisus.</p> <p>KSH programmis esitatud ekspertrühm on moodustatud KSH juhteksperdi poolt lähtudes keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadusest ja koosneb KSH jaoks vajalike alusuuringute ja eksperthinnangute andmiseks vajalikest pädevatest isikutest. Ekspertid on kaasatud lähtudes mõju hindamise ulatusest ja senisest praktikast tuuleparkide mõju hindamistes.</p> <p>Selgitame et tuulepargi rajamisel (ka metsamaale) on täheldatud barjääriefekti võimalust ainult teatud linnuliikide osas ja seda juhul kui ulatuslik tuulepark kavandatakse olulistesse rändekoridoridesse. Antud planeeringu puhul puuduvad eeldused populatsioonide killustatuse tekitamiseks tasemel, mis eeldaks populatsiooniökoloogide või – geneetikute kaasamist. Loomastiku liigirühmadest on tuuleparkide puhul potentsiaalselt enim mõjutatud linnud ja nahkhiired, mille mõlema osas on ekspertrühma kaasatud pädevad eksperdid.</p> <p>Metsakoosluste osas on tegu majandusmetsaga, mille osas on olemas metsakorralduse andmestik sh kaardistatud on metsa vääriselupaigad. Täiendavat metsa inventeerimise vajadust ja seega metsaspetsialistide kaasamist KSH programmis ette ei nähta.</p> <p>Sotsiaalsete mõjude hindamist KSH programmis kirjeldatud hindamisulatuses teostab KSH juhteksperdi. Majanduslike mõjude hindamine KSH hindamisulatusse ei kuulu ja seega vastava eksperdi vajadust ekspertrühma koosseisus ei nähta.</p>

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
<p>Planeerimisseaduse § 96 lõige 2 sätestab, et "kohaliku omavalitsuse eriplaneeringut ja keskkonnamõju strateegilist hindamist ei algatata eelkõige juhul, kui:</p> <p>2) on ilmne, et algatatava planeeringu elluviimine tulevikus ei ole võimalik;</p> <p>3) selleks on muu ülekaalukal avalikul huvil põhinev põhjus või planeeringu koostamise korraldaja eelarves puuduvad vahendid planeeringu koostamise, koostamise tellimise ja mõjude hindamisega kaasnevate kulude kandmiseks ja planeeringu koostamisest huvitatud isik selliseid kulusid ei kannu.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Miks on ilmne, et algatatava planeeringu elluviimine tulevikus on võimalik? Millistele dokumentidele, nagu finantskalkulatsioonid, kinnituskirjad, kokkulepped, load, see põhineb? 	<p>Planeeringu algatamisel ei olnud asjaolusid, mis välistavad planeeringu elluviimise. Vastupidiselt, Energiamaajanduse korralduse seadus (EnKS) § 32¹ sätestab, et elektrienergia summaarsest lõpptarbimisest moodustab taastuvenergia vähemalt 100 protsenti aastaks 2030. Selle täitmise võimalikuks kaalumiseks läbi planeeringuprotsessi on Tõrva vald algatanud eriplaneeringu. Arendajaga sõlmitud leping tagab planeeringuprotsessi finantseerimise arendaja poolt.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kuidas on välistatud § 96 lõige 2 punkt 3, kui avalikkust ehk Tõrva valla elanikke ei ole küsimuses kaasatud, et välja selgitada nende tegelik huvi? Millistele andmetele põhineb, et avalikkusel on eriplaneeringu vastu suur huvi ja missugusest allikast need andmed pärinevad? 	<p>Eriplaneeringu protsessis on võimalik kohalikul kogukonnal avaldada oma arvamust. Eriplaneeringu algatamisel ei ole olnud teada ülekaalukal avalikul huvil põhinev põhjust eriplaneeringu mitte algatamiseks.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kuidas on kindlustatud, et eriplaneeringu algatamise otsusest on kindlasti teadlikud kõik isikud, kelle eramu asub planeeringuala territooriumil ning kelle õigusi võib projekt riivata? ▪ Kas saate kinnitada, et eriplaneeringu alal elavatele inimestega on Tõrva valla poolt võetud ühendust nad on kaasatud inimeste nimekirjas? 	<p>Eriplaneeringu algatamisest informeeritakse vastavalt planeerimisseaduses sätestatule, mis muuhulgas ei sea tingimuseks kõikide eramuomanike informeerimiseks. Tõrva Vallavalitsus teavitas avalikkust eriplaneeringu taotluse saamisest valla kodulehel, Tõrva Teatajas (kohalik ajaleht) ning ajalehes Lõuna-Eesti Postimees.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kuidas on kindlustatud, et korraldaja eelarves on vahendid planeeringu koostamiseks, koostamise tellimiseks ja mõjude hindamisega kaasnevate kulude kandmiseks? Eriplaneeringu korraldajaks on Tõrva vald. ▪ Kuidas olete kindlustanud, et eriplaneeringu koostamisest huvitatud isik need kulud kannab ja milline on selle eelarve? Täpsemad uuringud ja nende maht on ju alles selgumas? 	<p>Tõrva vald on algatanud eriplaneeringu ja arendajaga sõlmitud leping tagab planeeringuprotsessi koos mõjude hindamise finantseerimise arendaja poolt. Eriplaneeringu ja selle KSH I etapi aruande koostamiseks on läbiviidud riigihange ning töid teostatakse vastavalt hanke tehnilisele kirjeldusele. Täiendava uuringuvajaduse selgumisel on võimalik need täiendavalt hankida.</p>
<p>"Evecon OÜ on esitanud taotluse kohaliku omavalitsuse poolt eriplaneeringu algatamiseks ja sellega seotud keskkonnastrateegilise hindamise läbiviimiseks, et leida kõige sobivam asukoht tuuleparkide ja nende käitamiseks vajaliku infrastruktuuri rajamiseks, võttes arvesse sotsiaalseid aspekte, sealhulgas kohalikke huve, keskkonnamõju, majanduslikku ja tehnilist teostatavust."</p> <p>→ Kuidas võeti arvesse kohalikke huve?</p>	<p>Kohalikud huvid selgitatakse välja planeeringuprotsessis.</p>
<p>"Me otsime tuuleparkide jaoks alasid, mis on vähemalt 150 hektari suurused. Seega ei ole tegemist üksikute tuulegeneraatoritega. Minimaalne kaugus tuulegeneraatorite ja elamute vahel on tavaliselt 1000 m."</p>	<p>Lähteseisukohtade joonisel 1 olevas alas otsitakse asukohta tuuleparkidele. Seejuures on üheks</p>

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
→ Ma saan aru, et Evecon OÜ kavandab tuuleparki kogu selle ala jaoks. 1000-meetrine puhvertsoon kehtiks absoluutselt kõigi eramute suhtes kõnealusel piirkonnas, kusjuures paljud hooned ja ümbritsevad kinnistud on eraomandis!	asukohavaliku kriteeriumiks tuulepargi ala kaugus lähimast elamust vähemalt 1000 m kui elamu omanik ei ole väljendanud soovi, et tema elamule kavandataks tuulepargi ala lähemale kui 1000 m.
→ Kas käesoleval juhul kavandab huvitatud isik oma tegevust kogu valitud alal, sõltumata sellest, kellele maa kuulub?	Planeeringut koostatakse kogu joonisel 1 olevale alale sõltumata maa omandist. Huvitatud isik tasub planeeringu koostamise eest, kuid planeeringu koostamise juhul vald. Ilma ühegi maaomaniku nõusolekuta ei saa maale kavandada ehitist (elektrituulik, tee, elektriliin, kraav, alajaam jms).
→ Kui suur eraomandis olevale kinnistule kinnistuvälisest tuulegeneraatorist (nt naaberkiinnistul)? Seda ei ole dokumentis märgitud.	Küsimus ei ole mõistetav. Palume küsimust täpsustada (avalikul arutelul või küsitakse täpsustust täiendavalt).
Tsitaat Tõrva valla arengukavast: "Tõrva vallavolikogu ja -valitsuse ülesanne on luua tingimused elanike toimetulekuks ja heaoluks, juhtida valda demokraatlikult, lähtudes elanike õigustatud vajadustest ja huvidest ning suurendada valla konkurentsivõimet ja jätkusuutlikkust." Käesoleva eriplaneeringu "Eesmärk, vajadus ja ülesanded" sätestab, et "Tõrva valla eriplaneeringu koostamise vajadus tuleneb Tõrva Vallavolikogu 25.10.2022 otsusest nr 1- 3/2022/24 eriplaneeringu koostamine algatamise osas, mis omakorda põhineb huvitatud isiku soovil leida planeeringualal sobilik asukoht tuulepargile. Tuuleparkide eriplaneeringu koostamise kaudsem vajadus tuleneb Eesti riigi kliima- ja energiapoliitikast." → Kelle huvivid eriplaneeringu algatamise otsus esindab?	Eriplaneeringu koostamine ning selle raames EnKS kohase eesmärgi täitmine on avalik huvi. Arendaja taotlus on olnud aluseks planeeringu algatamisel. Planeeringu koostamise käigus selgub kohaliku kogukonna seisukoht planeeritava(te) tuulepargi(-parkide) suhtes.
Eeldan, et valla huvid tervikuna võiks muuhulgas sisaldada Tõrva valla arengukava: "Tõrva valla arenguks aastateks 2020-2025 on määratletud kriitilised edutegurid, mille peamised eesmärgid on elanike heaolu, valla konkurentsivõime suurendamine ja valla väärtuspõhine areng. • Töökohtade suurem arv, maaelu tegevuste mitmekesistamine ja mahemajanduse laiendamine: majandusstruktuuris domineerivad traditsioonilised ja tööpõhised tootmisharud (nt põllumajandus, metsandus, toiduainetööstus), mistõttu on oluline ... maamajanduses väike- ja keskmise suurusega ettevõtete toetamine ja mitmekesistamine. • Elukeskkonna arendamine: arendada Tõrva valda väärt elukohana, mis loob eeldused elanike arvu säilitamiseks ja tagasirändeks. Propageerida maal ja väikelinnas täisväärtuslikku elamist. • Mulgi identiteedi kui unikaalse pärandkultuuri eelse kasutamine valla konkurentsivõime kasvatamisel. • Küllastuse sihtkoha arendamine: tuleb silmas pidada, et Lõuna-Eesti eristub tervikuna huvitava loodus- ja kultuuripärandi ning omanäoliste kultuurilis-ajalooliste identiteedipiirkondade rohkuse poolest.	Tuulepargi rajamine ei ole vastuolus ühegi väljatoodud valdkonnaga. Kui tahta tuulepargis näha negatiivset, siis selle suurim mõju on visuaalne mõju – tuuleparki ei saa ära peita; tuulepargi muud mõjud on oskuslikul planeerimisel leevendatavad ning igal juhul on tuulepargiga elektri tootmine väiksema keskkonnamõjuga kui Eestis suuresti kasutusel olnud põlevkivist elektri tootmine. Kui tahta tuulepargis näiteks taanlaste eeskujul näha positiivset, siis Taanis on kümneid aastaid toimunud turism energiamajanduse valdkonnas ja Taani inimesed on uhked oma keskkonnasäästliku käitumise osas.

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
<p>→ Kuidas sobitub käesolev eriplaneering kokku eelpool nimetatud eesmärkidega, mida arvestavad oma lühi- ja pikaajaliste eesmärkide seadmisel ka Tõrva valla elanikud ja kohalikud ettevõtted?</p>	<p>Tuulepark loob juurde töökohti ja tagab nii ehitus- kui hooldustegevust ka kohalikele ettevõtetele. Mujal maailmas, nii põhjas kui läänes, on elektrituulikud sobitatud metsa- ja põllumajandusliku tootmisega ning tuuleparkidest tulenev keskkonnatasu abiks kohalikel omavalitsustel nende kahanemise olukorras väljakujunenud teenuste standardi tagamisel. Tuulepark ei hävita mulgi identiteeti, nagu ei ole seda teinud autostumine või mobiiltelefon. Planeeringuprotsessis on kõigil võimalus oma arvamust avaldada.</p>
<p>„Eriplaneeringu koostamisel arvestatakse koostamisel oleva Tõrva valla uue üldplaneeringuga, selle menetluse käigus lisanduva info ning ilmnevate asjaoludega.“</p> <ul style="list-style-type: none"> Seaduse järgi lähtutakse dokumentide koostamisel õiguslikult kehtivate, mitte kehtetute ega „koostamisel olevate“ dokumentidega? Palun selgitage, kuidas on võimalik võtta aluseks dokument, mida veel olemas ei ole? 	<p>Riigikohus on asjas nr 3-3-1-87-13 asunud seisukohale, et koostamisel olevat üldplaneeringut ei tule detailplaneeringu kehtestamisel järgida kui õigusakti, kuna haldusmenetluse seaduse § 60 lg 1 kohaselt loob õiguslikke tagajärgi ja on täitmiseks kohustuslik ainult kehtiv haldusakt. Samas ei ole kohalikul omavalitsusel keelatud planeeringu kaalumisel võtta arvesse asjakohastes mittesiduvates dokumentides väljendatud huve. Koostatav eriplaneering kestab vähemalt kaks aastat ning ka eriplaneeringut ei ole olemas enne, kui see kehtestatakse. Tõenäoliselt kehtestatakse selle aja jooksul üldplaneering. Samas võib eriplaneering teha ka ettepaneku üldplaneeringu muutmiseks, seda nii kehtiva Helme valla üldplaneeringu kui koostatava Tõrva valla üldplaneeringu osas.</p>
<ul style="list-style-type: none"> Millised asjaolud sinna menetluse käigus ilmuma peaksid? 	<p>Eriplaneeringu koostamise protsessi käigus avaldub looduskeskkonna uuringute järel tavaliselt uusi asjaolusid, võivad muutuda riiklikud õigusaktid ja arengudokumentid jne. Kehtestatav planeering peab olema kooskõlas asjakohaste materjalidega.</p>
<p>Tuletan meelde, et eriplaneering peab ka arvestama Planeerimisseaduse § 10-ga. Huvide tasakaalustamise ja lõimimise põhimõtet, mille kohaselt (1) Planeerimisalase tegevuse korraldaja (Tõrva vald) peab</p>	<p>Eriplaneeringu koostamine on avalik protsess, mille käigus kaasatakse erinevaid osapooli. Lähteseisukohtade ja KSH</p>

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
<p>tasakaalustama erinevaid huve, sealhulgas avalikke huve ja väärtusi, kaaluma neid vastavalt planeerimise põhimõtetele ja planeeringu eesmärkidele ning lõimima need planeeringulahendusse. (3) Kohalikku huvi väljendav planeering peab lähtuma kohalikest huvidest ja olema kooskõlas riiklike huve väljendava planeeringuga ning vajaduse korral teiste ruumilist aspekti väljendavate strateegiliste dokumentidega.“</p> <p>Tsiteerin siinkohal veelkord käesolevat dokumenti: „Eriplaneeringu koostamise vajadus tuleneb Tõrva Vallavolikogu 25.10.2022 otsusest nr 1- 3/2022/24 eriplaneeringu koostamine algatamise osas, mis omakorda põhineb huvitatud isiku soovil leida planeeringualal sobilik asukoht tuulepargile.</p> <p>Eriplaneeringuala sees moodustuvad kaks potentsiaalselt sobiliku ala tuuleparkide arendamiseks, mille arendamise osas on planeeringust huvitatud isikul huvi ja mille sobilikkust tuulepargi alana KSH koostamisel hinnatakse“.</p> <p>→ Kuidas on seni arvestatud planeerimisseaduse paragrahvi 10?</p>	<p>programmi avalikustamine koos kaasatavate kirjaga on üks PlanS § 10 kohastest tegevustest. See, et avalikustamisel olevas dokumendis oleval joonisel Joonis 2 on märgitud potentsiaalselt sobilik ala (mille tekitamisel on välistatud osad väärtustest) on üks PlanS § 10 kohastest tegevustest. Planeeringu edasisel koostamisel jätkub PlanS § 10 kohane tegevus.</p>
<p>Demokraadi seisukohalt on raske mõista, miks vallavolikogu otsus põhineb ühe huvitatud osapoole soovil ja mitte kohalike elanike soovidel. Planeeringuala hõlmab 115 km² ja seega peaaegu 20 % valla territooriumist. Usun kindlalt, et ligi 6000 Tõrva valla elanikku on huvitatud oma valla saatuse üle otsustamisest. Selles kontekstis on oluline vaadata ka naaberomavalitsuste varasemaid otsuseid tuuleparkide rajamiseks.</p> <p>Näiteks teatas Mulgi Vallavalitsus 27. juunil 2023, et võttis vallavolikogu istungil menetlusest tagasi tuuleparkide eelvaliku lähteseisukohti ja keskkonna strateegilist mõju käsitleva päevakorra punkti, kuna planeeringu dokumentidega koos on tekkinud rida küsimusi ning muuhulgas peab vallavalitsus oluliseks kuulata kogukonna arvamust ja planeeringu kujundamist sellest lähtuvalt enne tuulepargi planeeringu lähteseisukohtade kinnitamist volikogus.</p> <p>(https://www.facebook.com/mulgivald.ee/posts/pfbid02YNkPBmLRRPxiXFkgKjkhSScXvXHxfyB9jJHJHbX8VP CP9JoBgU15BbzmTcWRJJV7l)</p>	<p>Kõigil isikutel on planeerimismenetluse käigus võimalus oma arvamust avaldada.</p>
<p>Lõpetuseks, kuidas sobitub kavandatav projekt Valga linnaosa üldisesse arengukonteksti? Valga piirkonna arengustrateegia 2035+ annab selge ja üksikasjaliku nägemuse arengusuundadest ja peamistest väljakutsetest järgmisteks aastakümneteks.</p> <p>→ Kuidas aitab kavandatav projekt järgnevalt loetletud eesmärkidele kaasa?</p> <p>1) Ääremaastumine ja noorte väljaränne:</p> <p>Raske on ette kujutada, et noored peavad elukeskkonnana atraktiivseks piirkonda, mis on 20% ulatuses kaetud 200 m kõrguste tuulegeneraatoritega.</p>	<p>Arusaamatu on, millest tuleneb või mida mõõdetakse „20% ulatuses kaetud“-ga. Tuuleparki võib ette kujutada võimalusi rikkuvana, kuid see saab olla ka võimalusi loov. Ääremaastumise vältimine ei tähenda arengu puudumist – võib-olla annab tuulepark energeetikainsenerile koha peal tööd, selmet ta peaks seda Tallinna piirkonnas tegema? Tuulepargist laekuv keskkonnatasu võimaldab valla eelarvet kasvatada ning tagada kohaliku elu teenuseid ääremaal.</p>

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
2) Suurem keskendumine piirkonna eripära ja kohaliku turismi tugevdavate tegevuste arendamisele: Kuidas saab kohalikku turismi, mis tõstab esile piirkonna loodus- ja kultuuripärandit, ühildada antud projektiga?	Tuulepark ja kohalik turism ei välista teineteist. Tuulepark on osa keskkonnasäästlikust elust. Loodus- ja kultuuriväärtuste säilitamine tuulepargi rajamisel võimaldab turismi edasi teha. Kui osata turismi osana teadvustada, et vald toodab oma inimestele ja ettevõtjatele vajaliku energia ise ning on CO-neutraalne, siis võib see olla üks müügiargument hoopis.
3) Edendada ökoloogilisi ja tervisega seotud tegevusi, et paremini kasutada piirkonna loodusvarasid: Mil määral aitab projekt kaasa ökoloogilise tegevuse edendamisele?	Tuulepargi kavandamine vähendab Eesti vaates süsinikuheidet ja valides tuulepargi asukoha väljaspoole kõrge ökoloogilise väärtusega alasid ei vähenda ökoloogiliste tegevuste edendamist.
Need on vaid mõned Valga 2035+ strateegilises kavas mainitud punktid ja ma usun, et võimalike eesmärkide konfliktide põhjalik uurimine siin pakutud projekti kaudu on hädavajalik, kui neid eesmärke tahetakse tõesti saavutada. Tahaksin rõhutada, et ma ei ole tuuleenergia vastu. Ma olen üldiselt taastuvenergia suur toetaja ja suhtun positiivselt riigi energia üleminekusse. Siiski usun, et praegu on selles planeerimisprotsessis rohkem küsimusi kui veenvaid argumente. Riiklikke huvid ei tohiks otsustada nende inimeste üle, kes peavad nende otsuste tagajärgedega elama. Siin kavandatud ligi 25-aastase elueaga tuulepark seisab silmitsi sadade aastate pikkuse kultuuri- ja looduspärandiga. See peab olema piisav argument, et kaasata kõik kodanikud otsusesse. Aktiivse kodaniku ja ausa demokraadina näen oma kohustuseks aidata kaasa keskkonna kujundamisele, milles ma elan. Samal ajal ootan, et minu kui kodaniku muresid võetakse tõsiselt ja minu küsimustele vastatakse ausalt. Energiamuutust ei tehta ainult Tallinnas, vaid kõigi Eesti kodanike poolt.	Planeerimisprotsess on alguses. Tegemist on töö programmi kõige esimese avalikustamisega ning praegu käivate ja tulevikus toimuvate uuringute ja PlanS § 10 kohase tegevuse läbi selgub lõplik lahendus. Oluline on, et lk 40 olevas tabelis oleks välja toodud kõik asjakohased kohalikul tasemel olulised arvamuse andjad. Samuti on oluline, et saaks selgemalt välja toodud, mis on see suurim risk loodus- ja kultuuripärandile, mida tuulepark võib rikkuda. Kui väärtused on õigesti kaardistatud, siis on võimalik riske vältida, selleks peavad osapooled neist väärtustest ühtemoodi aru saama.
11. Kliimaministeerium, 11.08.2023 nr 7-15/23/2751-3 (reg 11.08.2023 nr 7-1/2023/33-10)	
1. KSH programmi ptk 4 „Kaasatavad ning koostöö tegijad“ tabelis 5 on Kliimaministeeriumi kaasamise põhjendusena märgitud maapoliitika kujundamine ja reformimata riigimaade haldaja. Märgime, et nimetatud valdkonnad kuuluvad alates 01.07.2023 Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi valitsemisalasse. Tabelis 5 on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi kaasamise põhjenduseks märgitud energiapoliitika kujundamine, kuid alates 01.07.2023 kuulub energeetika ning taastuvenergia arendamise kiirendamine Kliimaministeeriumi valitsemisalasse. Korrigeerida vastavalt tabelit 5.	Teadmiseks võetud ja selle alusel täiendatakse dokumenti.
2. KSH programmi ptk 2.2 „Metoodika“ (lk 18), samuti ptk 2.5.2 (lk 28) on kirjas, et KSH käigus koostatakse linnustiku ja nahkhiirte uuring, mille eesmärgiks on esialgse analüüsi käigus selgunud asukoha eelvaliku alal täiendada olemasolevaid andmeid, hinnata antud piirkonnas oluliste kaitsealuste liikide toitumisalasid,	Esialgne analüüs oli kaardianalüüs, mille käigus käsitleti välistusi, mis on esitatud ptk 1.4 alguses loeteluna. Kaardianalüüsi alusel leiti potentsiaalselt sobilikud alad,

Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtadele ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmile avaliku väljapaneku jooksul esitatud arvamused ning omavalitsuse seisukoht.

	<i>Seisukoht</i>
nende pesitsemist/rännet jne. Täpsustada, mida hõlmas esialgne analüüs. Kui esialgse analüüsi tulemusena selgitati potentsiaalselt sobilikud tuuleparkide alad (näidatud programmis esitatud joonistel), siis kas selle käigus arvestati ka teadaolevate kaitstavate liikide paiknemisega või esialgse analüüsi käigus tehti ka liikide uuringuid? Ptk 1.4 „Potentsiaalselt sobilike alade esmane selgitamine“ on esile toodud, millised on tuuleparkide planeerimisel välistavad alad, ja viidatud on Eesti Ornitoloogiaühingu ja Kotkaklubi poolt 2022. aasta lõpus valminud maismaalinnustiku analüüsile.	mille osas jätkub hindamine sh uuringud edasise KSH käigus.
3. KSH ekspertrühma koosseisus (programmi tabel 4) on linnustikule mõju hindajana nimetatud OÜ Xenus ja selle esindajana Hannes Pehlak. Täpsustada tabelit seoses nimetatud eksperdi pädevusega, kuna viidatud kodulehel (https://xenus.ee/) vastav info puudub.	KSH programmi tabel 4 täpsustatakse linnustikueksperdi pädevust.
4. Eriplaneeringu lähteseisukohtades (ptk 1.2 „Eriplaneeringu koostamise korraldus“) on märgitud, et Tõrva valla eriplaneeringu asukoha eelvalik koostatakse sellise täpsusega, et ei oleks vajadust teha täiendavalt detailse osa planeerimist. Samuti on märgitud, et asukoha valiku staadiumis esitatakse ligilähedased tuulikute ning neid teenindava taristu (teed ja liinid) asukohad. Juhime tähelepanu, et kui soovitakse loobuda eriplaneeringu detailse osa koostamisest ja kavandada tuuleparki edasi projekteerimistingimustega, siis peab asukoha eelvaliku etapi planeeringumenetluses läbi viidud uuringute ja KSH põhjal olema võimalik otsustada eelvalikuala sobivuses tuulepargi rajamiseks. KSH tulemuste alusel peab olema veendumus, et planeeringu kehtestamisel ja elluviimisel ei kaasne olulist keskkonnamõju või on selgitatud võimalikku negatiivset mõju leevendavad asjakohased meetmed. Planeeringus tuuleenergia tootmiseks määratud alad peavad selleks põhimõtteliselt sobima. Samuti, kui asukohavaliku etapi KSH aruandes viiakse läbi Natura hindamine, peab selle järelalusena olema selge, et planeeritava tuulepargiga ei kaasne ebasoodsat mõju Natura 2000 alale ja selle terviklikkusele.	Teadmiseks võetud.